МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
_____

«__» _____ 202_ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобування освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
за освітньою програмою: «Управління публічними фінансами»
на тему: «Роль місцевого бюджету у забезпеченні соціально-економічного розвитку території»

Виконавець:
студент 61 групи VI курсу ФФБС
Кравець Максім Олександрович

Науковий керівник:
д.е.н, професор
Мельник Віктор Миколайович

ОДЕСА – 2025 р.

АНОТАЦІЯ

Дослідження присвячене ролі місцевого бюджету у забезпеченні соціально-економічного розвитку територій на матеріалі м. Києва. Мета роботи — теоретично узагальнити підходи фінансової науки до сутності місцевого бюджету, системно описати нормативно-правову базу його функціонування та емпірично оцінити вплив доходів і видатків столичного бюджету на ключові показники розвитку у 2022–2025 рр. Методологія поєднує критичний огляд теорій (фіскальний федералізм, публічний вибір, інституціональний підхід), аналіз законодавства й підзаконних актів, порівняльний аналіз практик ОЕСР/ЄС, а також статистичний і програмно-цільовий аналіз структури доходів/видатків бюджету Києва та динаміки соціально-економічних індикаторів. Отримано докази, що профіль бюджету з передбачуваними власними доходами, формульним вирівнюванням й акцентом на капітальні інвестиції у транспорт, мережі, освіту, ПМСД та е-послуги забезпечує відчутне скорочення «транзакційного часу» для мешканців і бізнесу та підвищує стійкість міських сервісів. Запропоновано напрями державної бюджетної політики (стабільність доходної бази, прозоре вирівнювання, prudential-правила боргу, трансферти за результат, інтероперабельність даних) і практичну матрицю ефект-орієнтованого інвестування для столиці.

Ключові слова: місцевий бюджет; фінансова децентралізація; міжбюджетні трансферти; вирівнювання спроможності; програмно-цільовий метод; капітальні видатки; бюджет Києва; соціально-економічний розвиток.

SUMMARY

The study examines the role of local budgets in fostering socio-economic development, using the City of Kyiv as a case. The aim is to synthesise theoretical perspectives on the nature and functions of the local budget, systematise the Ukrainian regulatory framework, and empirically assess how Kyiv's revenue and expenditure structure has influenced core development indicators in 2022–2025. The methodology combines a critical review of fiscal federalism, public choice and institutional approaches; analysis of legislation and by-laws; a comparison with OECD/EU practices; and statistical as well as programme-based analysis of Kyiv's budget and socio-economic metrics. The findings show that a budget profile with predictable own-source revenues, rule-based equalisation and a targeted emphasis on capital investment in transport, utilities networks, education, primary health care and e-services measurably reduces "transaction time" for residents and businesses and strengthens service resilience. The paper proposes national policy directions—stable local revenue bases, transparent equalisation, prudential borrowing rules, results-based transfers and data interoperability—and an effect-oriented investment matrix for Kyiv.

Keywords: local budget; fiscal decentralisation; intergovernmental transfers; equalisation; programme-based budgeting; capital expenditure; Kyiv budget; socio-economic development.

ЗМІСТ

ВСТУП 4

РОЗДІЛ 1. МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ У ФІНАНСОВІЙ ТЕОРІЇ 7

1.1. Обґрунтування сутності і функцій місцевих бюджетів фінансовою наукою 7

1.2. Інституційні та правові засади формування підсистеми місцевих бюджетів 16

1.3. Місцеві бюджети як регулятор соціально-економічного розвитку громад і територій 24

РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ М. КИЄВА ТА ЙОГО ВПЛИВУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК 32

2.1. Структура і динаміка дохідної частини бюджету м. Києва 32

2.2. Аналіз видатків бюджету міста Києва та ефективності використання бюджетних коштів 40

2.3. Аналітична оцінка впливу бюджету м. Києва на показники соціально-економічного розвитку столиці 49

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ВПЛИВУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА ДИНАМІКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД І ТЕРИТОРІЙ (НА ПРИКЛАДІ М. КИЄВА) 56

3.1. Зарубіжний досвід оптимізації формування і використання коштів місцевих бюджетів та шляхи його імплементації в Україні 56

3.2. Перспективи посилення впливу бюджету м. Києва на соціально-економічний розвиток столиці 62

3.2. Напрями удосконалення бюджетної політики держави в частині посилення ролі місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку громад і територій 69

ВИСНОВКИ 75

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 78

ВСТУП

Актуальність теми. Місцеві бюджети є ключовим інструментом реалізації публічної політики на рівні громад і міст, оскільки саме через них фінансуються базові послуги – дошкільна та шкільна освіта, первинна медична допомога, соціальний захист, житлово-комунальне господарство, транспорт, культура та безпека середовища проживання. У результаті бюджетної децентралізації в Україні (етапи 2014–2020 рр.) було розширено власні та закріплені доходи місцевих бюджетів, змінено міжбюджетні відносини та впроваджено інструменти програмно-цільового методу, що сутнісно підвищило управлінську відповідальність органів місцевого самоврядування за результати використання публічних коштів.

Для міст-мільйонників, зокрема Києва, місцевий бюджет виконує ще й роль макроекономічного «стабілізатора» міської економіки: через капітальні видатки, муніципальні інвестиційні програми та підтримку критичної інфраструктури він прямо впливає на зайнятість, ділову активність та якість міського середовища. В умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення значення місцевих бюджетів додатково зростає – від спроможності акумулювати доходи, ефективно перерозподіляти ресурси й залучати зовнішнє фінансування залежить темп відбудови міських систем і конкурентоспроможність територій.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є теоретико-методичне обґрунтування та практична оцінка ролі місцевого бюджету у забезпеченні соціально-економічного розвитку території на прикладі бюджету міста Києва, а також формування пропозицій щодо підвищення результативності його впливу.

Для досягнення мети передбачено:

критично узагальнити наукові підходи до сутності та функцій місцевих бюджетів; охарактеризувати інституційні та правові засади формування підсистеми місцевих бюджетів України; дослідити місцевий бюджет як регулятор розвитку територій; здійснити аналітичну оцінку доходів і видатків бюджету м. Києва та ефективності використання коштів; емпірично перевірити

наявність і силу зв’язків між параметрами бюджету та ключовими соціально-економічними показниками столиці; розробити пропозиції щодо удосконалення муніципальної бюджетної політики та державних механізмів підтримки ролі місцевих бюджетів у розвитку.

Об’єкт і предмет дослідження. *Об’єктом* є процес функціонування місцевих бюджетів як підсистеми публічних фінансів України.

Предметом – теоретичні, методичні та прикладні засади формування доходів і здійснення видатків місцевих бюджетів та їхній вплив на соціально-економічну динаміку територій, з особливим фокусом на практику міста Києва.

Методи дослідження. Теоретичну основу становлять положення теорії публічних фінансів і фіскального федералізму. У роботі застосовуються загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, систематизація) та спеціальні економіко-статистичні інструменти: структурно-динамічний аналіз доходів і видатків; порівняльний аналіз у часових рядах; коефіцієнтні оцінки бюджетної спроможності; базові кореляційно-регресійні підходи для виявлення зв’язків між бюджетними параметрами та соціально-економічними індикаторами; елементи бенчмаркінгу за вибраними українськими та європейськими муніципалітетами (за наявності зіставних даних). Для інтерпретації результатів використовуються принципи доказової публічної політики та логіка програмно-цільового методу.

Інформаційна база дослідження. Емпіричні оцінки будуть побудовані на офіційних даних: звітності Міністерства фінансів України та Казначейської служби (зведені та місцеві бюджети, відкриті бюджети), рішеннях і звітах Київської міської ради та Київської міської державної адміністрації щодо виконання бюджету, наборах відкритих даних «Є-Data» і «Відкритий бюджет», статистичних матеріалах Державної служби статистики України та Головного управління статистики у м. Києві, а також на даних профільних департаментів КМДА (освіта, охорона здоров’я, транспорт і благоустрій) у частині показників результативності бюджетних програм.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Робота розміщена на 83 сторінках і містить 27 таблиць, 2 рисунки та 54 використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ У ФІНАНСОВІЙ ТЕОРІЇ

1.1. Обґрунтування сутності і функцій місцевих бюджетів фінансовою наукою

У фінансовій науці термін «місцевий бюджет» не має єдиного «канонічного» визначення: його трактують як економічну категорію (система грошових відносин із мобілізації та використання ресурсів на рівні громади), як інструмент публічної політики (портфель програм із вимірюваними результатами), а також як правово-організаційний план доходів і видатків відповідного органу самоврядування. Розбіжності походять від різних дослідницьких парадигм – від неокласичної теорії суспільних фінансів і фіскального федералізму до публічного вибору та інституціоналізму. Саме тому коректний огляд має не «виводити аксіому», а показати спектр позицій і пунктів напруги між ними [35].

У класичній традиції Р. Масґрейва місцеві фінанси розглядаються через три функції державних фінансів – алокаційну, перерозподільну та стабілізаційну. Локальному рівню, як правило, відводять домінантну алокаційну роль: близькість до споживачів дозволяє краще узгоджувати набір і якість публічних благ (освіта, комунальна інфраструктура, місцеві дороги), тоді як перерозподіл і стабілізація зосереджені на загальнодержавному рівні. Такий поділ випливає з теорії суспільних благ і проблем зовнішніх ефектів/масштабів [47].

Теорія фіскального федералізму (В. Оутс) додає нормативний критерій децентралізації: рішення слід передавати тому рівню влади, на якому користь і витрати від публічного блага максимально збігаються географічно (теорема децентралізації). Якщо «розтікання» ефектів (spillovers) мінімальне, локальне виробництво є ефективнішим; якщо значне – зростає потреба у міжмуніципальній координації або вищому рівні. Подальші роботи показали, що при високих spillovers оптимальний дизайн включає корекції (субсидії/трансферти), аби уникнути недофінансування локальних благ [36].

На противагу «функціональному» баченню, підхід публічного вибору акцентує поведінкові та інституційні обмеження. Дж. Б'юкенен показав, що багато локальних благ мають природу клубних (частково виключних і субконкурентних): їх оптимальний масштаб і ціноутворення залежать від розміру «клубу» (громади), правил доступу та структури платежів. Це зсуває фокус із «що має робити місцева влада» на «як організувати механізми спільного фінансування й контролю», включно з партисипацією та договірними формами міжмуніципальної кооперації [45].

Ще радикальніше бюрократична модель Нісканена попереджає про ризик «перевиробництва» послуг за рахунок бюджету, якщо мотивація виконавців зводиться до максимізації видатків/розмірів підрозділів. Звідси – вимога інструментів стримувань і противаг: програмно-цільового підходу, конкуренції за ресурси, прозорих метрик ефекту («гривня → результат») та зовнішнього аудиту. У результаті «місцевий бюджет» постає не лише як план і фонд, а як контрактна система, де якість інститутів визначає реанімаційну здатність кожної гривні [48].

У вітчизняній школі фінансів варіативність теж суттєва. Один напрям (О. Василик, ред. В. Федосов та ін.) підкреслює економічну природу місцевих фінансів як сукупності перерозподільних відносин і фондових форм, через які реалізуються завдання самоврядування; інший (О. Кириленко) фокусується на інституційній ролі місцевих бюджетів у розвитку самоврядності й територіального устрою, звертаючи увагу на історичну еволюцію доходних джерел, міжбюджетних трансфертів і контролю. У підручниках і монографіях акценти різняться: від домінування алокаційної функції до включення стимулювальної (розвиток територій) як окремої або складової алокаційної. Це і є теоретична дискусія, яку доцільно проговорити на старті розділу [6].

Зіставлення підходів дає кілька висновків. По-перше, незалежно від школи місцевий бюджет розглядається як механізм узгодження просторових переваг мешканців із фінансуванням публічних благ; різниця – у способі мінімізації провалів (через дизайн трансфертів, конкуренцію юрисдикцій або контрактні

інститути всередині сектору). По-друге, питання меж локальної автономії завжди прив’язане до зовнішніх ефектів і мобільності бази оподаткування – звідси норматив: власні податки й закріплені частки загальнодержавних податків мають доповнюватися формульним вирівнюванням. По-третє, сучасні міжнародні огляди ОЕСР трактують місцеві бюджети як основного інвестора у базову інфраструктуру (≈55% держінвестицій у країнах ОЕСР), що еволюційно підкріплює «інвестиційне» тлумачення місцевих фінансів [51].

Враховуючи це розмаїття, у подальшому викладі доцільно послуговуватися робочим інтегрованим визначенням: місцевий бюджет – це одночасно фонд фінансових ресурсів громади, система правових і управлінських рішень щодо їх мобілізації та використання, інструмент досягнення вимірюваних результатів місцевих публічних послуг із урахуванням просторових ефектів і міжбюджетних правил. Саме в цій рамці надалі аналізуватимемо функції, доходну базу, видатки та вплив бюджету на соціально-економічний розвиток Києва.

Поняття місцевого бюджету у вітчизняній науковій традиції трактується як централізований фонд фінансових ресурсів територіальної громади та інструмент публічної влади місцевого рівня для фінансування суспільних послуг, виконання власних і делегованих повноважень і досягнення цілей розвитку території. Таке розуміння поєднує фінансову, правову та управлінську площини: місцевий бюджет – це одночасно грошовий фонд, система відносин перерозподілу та форма публічної політики на локальному рівні.

В українській літературі акцент робиться на подвійній природі бюджету громад: з одного боку, він відтворює принципи єдиної бюджетної системи держави, з іншого – реалізує автономію місцевого самоврядування, забезпечуючи надання локальних суспільних благ із урахуванням потреб мешканців конкретної громади. Узагальнені підходи та дефініції подані у працях українських авторів, що системно аналізують еволюцію місцевих фінансів і роль місцевих бюджетів у сучасній моделі децентралізації [27].

Сутність місцевого бюджету доцільно розкривати крізь логіку бюджетного процесу. На стадії планування він виступає механізмом визначення пріоритетів і розподілу ресурсів відповідно до стратегічних документів громади; на стадії виконання – фінансовим забезпеченням надання послуг і реалізації інвестиційних проєктів; на стадії звітування та оцінки – інструментом підзвітності та вимірювання результативності.

Упровадження програмно-цільового методу (ПЦМ) надало цій логіці вимірюваності: бюджетні програми мають чітко сформульовані цілі, завдання, показники продукту, результату й ефекту, що дозволяє пов’язувати видатки з очікуваними змінами стану міського середовища. У методичній і науковій літературі ПЦМ фіксується як ключова управлінська технологія для бюджетів усіх рівнів в Україні, а дискусія точиться довкола якості показників і їх прив’язки до реальних даних [27].

Функції місцевих бюджетів випливають із загальних функцій публічних фінансів і специфіки локальних суспільних благ. У вітчизняних дослідженнях пропонується виділяти розподільчу (алокаційну), стабілізаційну та стимулюючу функції, а також функцію забезпечення територіальної згуртованості через фінансування базових послуг. Розподільча функція реалізується в наданні освіти, первинної медичної допомоги, соціального захисту, житлово-комунальних і транспортних послуг, тобто в тих сферах, де переважають локальні екстерналії та необхідна близькість виробника послуги до споживача. Стабілізаційна функція проявляється у згладжуванні циклічних коливань міської економіки за рахунок підтримки попиту через закупівлі та інвестиційні видатки. Стимулююча – у створенні передумов для розвитку бізнесу, зайнятості й залучення інвестицій завдяки інфраструктурним проєктам, просторовому плануванню й підвищенню якості середовища. Узагальнений опис цих функцій і каналів їх реалізації зустрічаємо у вітчизняних публікаціях, що трактують місцевий бюджет як інструмент економічного розвитку територій, а не лише як касовий план видатків органу влади [14].

Теоретичне підґрунтя такого підходу задає фіскальний федералізм, у межах якого визначається розподіл повноважень і відповідальності між рівнями влади та джерела доходів. Навіть унітарні держави, до яких належить Україна, використовують принципи фіскального федералізму для конструювання міжбюджетних відносин: субсидіарність, близькість прийняття рішень до громадянина, чітке розмежування власних і делегованих повноважень, а також горизонтальне та вертикальне вирівнювання фінансової спроможності.

Нормативний каркас функціонування місцевих бюджетів закріплено у Бюджетному кодексі України [1]. Базові принципи бюджетної системи – єдність, збалансованість, самостійність, повнота, обґрунтованість, ефективність і результативність, субсидіарність, публічність та прозорість – визначають, якими мають бути відносини між державним і місцевими бюджетами та як організовується бюджетний процес. Принцип самостійності, зафіксований у Кодексі, підкреслює, що бюджети різних рівнів не несуть взаємної відповідальності за зобов’язання один одного, а місцеві бюджети мають власні джерела формування і повноваження щодо їх використання в межах закону. Принципи ефективності й результативності прямо пов’язують видатки з досягненням запланованих цілей, що легалізує застосування ПЦМ і оцінювання бюджетних програм за показниками.

Щоб продемонструвати, як функції співвідносяться з управлінськими інструментами та очікуваними результатами, доцільно подати таблицю 1.1. Її логіка спирається на українські публікації з економічної ролі місцевих бюджетів та методичні джерела з ПЦМ, що рекомендують зв’язувати видатки з продуктовими та результативними показниками.

Таблиця 1.1

Співвідношення функцій місцевого бюджету з управлінськими інструментами

Функція місцевого бюджету	Типові інструменти та приклади управлінських рішень	Очікувані результати на рівні громади
Розподільча (алокаційна)	Фінансування базових послуг у межах повноважень громади; паспорти бюджетних програм у сферах освіти, ПМСД, соціального захисту, ЖКГ; стандарти якості послуг, закупівлі	Доступність і якість послуг, скорочення черг і часу очікування, підвищення задоволеності мешканців
Стабілізаційна	Підтримка сукупного попиту через місцеві закупівлі; контрциклічні капітальні видатки; середньострокове бюджетне планування	Пом'якшення спаду зайнятості, підтримка МСП, згладжування сезонності в будівництві та транспорті
Стимулююча (розвиткова)	Інфраструктурні інвестиції, просторове планування, модернізація транспорту, цифрові сервіси; державно-приватні механізми; прозорий інвестиційний портфель	Зростання приватних інвестицій, створення робочих місць, збільшення податкової бази, підвищення конкурентоспроможності міста

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами [14])

Розкриваючи принципи, варто зупинитися на трьох, що безпосередньо визначають поведінку місцевої влади під час формування та використання бюджету.

Самостійність означає, що громада в межах закону приймає рішення щодо пріоритетів і структури видатків, не перекладаючи відповідальність за фінансові наслідки на інші рівні влади; практичним проявом є наявність власних доходів і права коригувати ставки місцевих податків у встановлених межах.

Збалансованість вимагає узгоджувати видатки з реалістичними доходами і не допускати накопичення простроченої кредиторської заборгованості; тут важливими є середньострокові прогнозні документи, політика запозичень і управління ліквідністю.

Ефективність та результативність вимагають, щоб кожна гривня видатків була пов’язана з конкретним продуктом і вимірюваним результатом; для цього використовують паспорти бюджетних програм з чіткими індикаторами, карти даних і регулярні звіти про виконання. Таке тлумачення прямих норм Кодексу широко підтримане українською доктриною публічних фінансів [1].

З огляду на практику громад, у наукових публікаціях останніх років виділяються ключові проблеми реалізації названих принципів: недостатня гнучкість дохідної бази у частині місцевих податків, ризики «проїдання» бюджету за рахунок домінування поточних витрат над капітальними, слабкий зв’язок між цілями стратегій розвитку і змістом бюджетних програм, а також фрагментарність систем моніторингу показників результативності. Обговорюються підходи до вирішення цих проблем: посилення доходної автономії громад, вбудована «ієрархія» індикаторів ПЦМ від виходу до впливу, краща якість паспортів програм і прозоре оприлюднення даних про виконання. У цьому контексті українські дослідники підкреслюють, що місцевий бюджет має розглядатися як «політика, що перетворена у числа», а не як форма бухгалтерського обліку [32].

Суттєвим елементом сучасного дискурсу є діалектика між власними доходами та міжбюджетними трансфертами. З одного боку, трансферти – необхідний інструмент вирівнювання спроможності та забезпечення мінімальних стандартів послуг; з іншого – надмірна залежність від них знижує мотивацію до нарощування податкової бази та підвищення ефективності витрат. Українські автори пропонують оцінювати «якість» доходів не лише за обсягом, а й за стабільністю і керованістю на місцевому рівні, а також підкреслюють потребу в прозорих і формульних правилах розподілу трансфертів, які б мінімізували політичні викривлення. Установлення таких правил, за висновками наукових робіт, підсилює принципи передбачуваності та справедливості міжбюджетних відносин [30].

Принципи (самостійність, збалансованість, ефективність / результативність, публічність) задають правила планування і виконання

бюджету. Бюджетний процес за ПЦМ трансформує їх у набори програм із цілями та показниками. Через реалізацію програм у сферах послуг і розвитку працюють функції бюджету [27]:

– розподільча – забезпечує покриття базових потреб населення;
– стабілізаційна – згладжує шоки через закупівлі та інвестиції;
– стимулююча – запускає мультиплікатори зростання.

Вимірювані результати – доступність і якість послуг, зайнятість, приватні інвестиції, податкова база – повертаються у планування наступного циклу, коригуючи пріоритети.

Теорія фіскального федералізму описує, як розумно розподіляти повноваження, доходи й видатки між рівнями влади, щоб локальні суспільні блага надавалися ближче до громадянина і з меншими втратами добробуту. У її центрі – принцип субсидіарності: послуга повинна управлятися на тому рівні, де потреба найкраще відома і де рішення можна швидко скоригувати. Для унітарних держав на кшталт України це означає, що базові муніципальні функції – освіта, ПМСД, транспорт, благоустрій, місцева інфраструктура – доцільно планувати і фінансувати на рівні громад/міст, тоді як макростабілізація, перерозподіл доходів і послуги зі значними міжтериторіальними екстерналіями залишаються за центральною владою. Українські дослідження підкреслюють: коли «хто відповідає» і «за які кошти» чітко закріплено в законі, знижується ризик вертикальних дисбалансів і дублювання повноважень, а місцевий бюджет перетворюється з кошторису на інструмент політики розвитку [11].

Практичний зміст теорії проявляється у двох вузлах – у конфігурації доходів і у вирівнюванні. Власні та закріплені доходи мають бути достатньо стабільними й керованими для щоденної діяльності та інвестицій, а трансферти – компенсувати відмінності стартових можливостей і фінансувати делеговані повноваження за прозорими формулами. Занадто висока дотаційна залежність послаблює податкові зусилля громад і стимулює «м’які бюджетні обмеження», натомість поєднання реальних місцевих податків (майно, земля, частка ПДФО, єдиний податок) із передбачуваними трансфертами підсилює відповідальність за

результат. Для субвенцій оптимальним вважається перехід від історичних витрат до стандартизованих потреб і до оцінки податкового потенціалу, щоб не «карати за розвиток», коли громада збільшує власну базу [20].

Українська децентралізація 2014–2020 років є прикладом застосування цих підходів унітарною державою: укрупнення спроможних громад, розширення місцевих податків, запровадження базової й реверсної дотацій, освітньої та медичної субвенцій, а також розгортання програмно-цільового методу в місцевих бюджетах.

ПЦМ у цьому контексті відіграє роль «моста» між ресурсами і суспільною цінністю: він зобов’язує формулювати цілі, показники продукту, результату та впливу, публічно звітувати і порівнюватися з іншими громадами. Разом із тим у наукових публікаціях регулярно фіксуються проблеми якості показників, розрив між місцевими стратегіями та паспортами програм, а також «проїдання» бюджету за рахунок домінування поточних витрат над капітальними. Звідси випливає набір імплікацій для політики: підтримувати достатню частку власних доходів, стабілізувати правила вирівнювання, підвищувати питому вагу інвестиційних видатків і переводити оцінювання з «процесів» на «ефекти» [29].

Воєнний і післявоєнний періоди не скасовують ці принципи, але вимагають гнучкого розподілу ризиків між рівнями влади. Тимчасове посилення вертикального вирівнювання або спеціальні трансферти допустимі, якщо вони мають прозорі умови згортання і не знищують стимули до розвитку місцевої податкової бази. Для великих міст, зокрема Києва, з цього випливають три практичні висновки. По-перше, якість місцевих послуг і міської інфраструктури має плануватися й фінансуватися максимально близько до споживача, що потребує передбачуваної дохідної бази і професійного адміністрування. По-друге, формульні трансферти повинні гарантувати мінімальні стандарти без «втрати мотивації» до зростання власних доходів. По-третє, ефективність децентралізації слід міряти не сумою видатків, а результатами, тож система показників бюджетних програм – від виходів до впливу – має бути реальним контуром управління, а не лише звітною формальністю.

1.2. Інституційні та правові засади формування підсистеми місцевих бюджетів

Нормативна база місцевих фінансів в Україні має багаторівневу ієрархічну структуру, у якій кожен рівень задає власну сферу регулювання та ступінь обов'язковості. На конституційному рівні визначаються засади організації публічної влади та бюджетної системи (ст. 7, 85, 92, 95–98 Конституції України), що фіксують принципи єдності бюджетної системи, збалансованості, публічності й підзвітності, а також гарантії місцевого самоврядування. Поруч із Конституцією діють міжнародні зобов'язання, передусім Європейська хартія місцевого самоврядування, яка закріплює право органів місцевого самоврядування на адекватні власні фінансові ресурси, пропорційні делегованим повноваженням, і право брати участь у прийнятті рішень, що їх стосуються.

Другий щабель становлять закони України. Ядро утворює Бюджетний кодекс України, який визначає принципи бюджетної системи, учасників процесу, правила формування місцевих бюджетів і механізми міжбюджетних трансфертів, а також програмно-цільовий метод і звітність. До законодавчого ядра належить і Податковий кодекс України – він окреслює систему місцевих податків і зборів, порядок їх установлення радами та адміністрування. У цій же площині діють закони «Про місцеве самоврядування в Україні» (компетенція рад і виконавчих органів у сфері бюджету), «Про місцеві державні адміністрації» (координаційні повноваження у межах бюджетної дисципліни), «Про публічні закупівлі» (процедури витрачання коштів), «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» (обмеження і прозорість підтримки бізнесу з бюджету), «Про засади державної регіональної політики» (рамка програм розвитку), «Про державний внутрішній фінансовий контроль» (аудит і контроль бюджетних програм) та інші галузеві закони, що встановлюють нормативи та стандарти фінансування освіти, охорони здоров'я, соціального захисту.

Третій рівень – підзаконні акти центральної влади. Постанови Кабінету Міністрів деталізують застосування Бюджетного кодексу: порядок складання та

виконання місцевих бюджетів, середньострокове планування, правила надання та розподілу дотацій і субвенцій, єдині підходи до програмно-цільового методу (бюджетні запити, паспорти програм, оцінка ефективності). Накази Міністерства фінансів визначають економічну та програмну класифікації видатків, інструкції з бухгалтерського обліку та бюджетної звітності, типові форми паспортів бюджетних програм і методичні рекомендації з їх оцінювання; накази Державної казначейської служби регламентують казначейське обслуговування, відкриття асигнувань, реєстрацію бюджетних зобов'язань і проведення платежів. Окремий масив становлять роз'яснення, методики та порядки лінійних міністерств (освіти, охорони здоров'я, соціальної політики тощо), які визначають галузеві стандарти надання послуг і механізми розподілу субвенцій.

Четвертий рівень – локальне нормативне поле органів місцевого самоврядування. Рішення міської (селищної, сільської) ради затверджують бюджет, місцеві податки й збори, цільові програми та середньострокові індикативні плани; рішення про запозичення і надання місцевих гарантій ухвалюються з дотриманням законодавчих обмежень і погоджень. Виконавчі органи (міська рада/КМДА) ухвалюють регламенти бюджетного процесу на місцевому рівні, порядки внутрішнього розподілу асигнувань між головними розпорядниками, настанови щодо підготовки бюджетних запитів, оформлюють та затверджують паспорти бюджетних програм і річні звіти про їх виконання. До локальної бази належать також положення про головних розпорядників, галузеві стандарти послуг, рішення щодо комунальних підприємств, інвестиційні програми в житлово-комунальній сфері, а також угоди співробітництва територіальних громад.

Взаємодія цих рівнів задає повну логіку «від принципів – до процедур»: Конституція й Хартія визначають засади і гарантії місцевого самоврядування; закони – права, обов'язки та фінансові джерела; підзаконні акти – операційні правила планування, виконання та обліку; локальні акти – конкретні рішення про доходи, видатки, програми і відповідальність виконавців. У подальшому викладі саме в такій послідовності охарактеризовано ключові складові нормативної бази

з акцентом на ті інструменти, що безпосередньо формують підсистему місцевих бюджетів і визначають її вплив на розвиток територій.

Підсистема місцевих бюджетів в Україні функціонує в межах єдиної бюджетної системи, правові основи якої визначає Бюджетний кодекс України [1]. Саме цей кодекс встановлює принципи бюджетної системи (єдність, самостійність, збалансованість, ефективність та результативність, субсидіарність, публічність і прозорість), структуру доходів і видатків, стадії бюджетного процесу та механізми міжбюджетних відносин.

Для місцевого рівня це означає, що органи місцевого самоврядування мають власну компетенцію у плануванні, затвердженні, виконанні й звітуванні за бюджетними програмами, водночас дотримуючись єдиних правил і підзвітності в межах держави. Ключова для подальшого аналізу норма – принцип самостійності місцевих бюджетів і відокремленої відповідальності за їхні зобов'язання, що формує інституційну рамку фінансової спроможності громад [1].

Нормативну основу дохідної частини місцевих бюджетів задає Податковий кодекс України [2]: він визначає систему загальнодержавних і місцевих податків і зборів, порядок їх установлення, справляння та зарахування до відповідних бюджетів. До кола найбільш вагомих для місцевого рівня надходжень належать частка податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), місцеві податки на майно (податок на нерухоме майно, плата за землю, транспортний податок), єдиний податок, акцизний податок із реалізації окремих видів продукції в роздрібній мережі, туристичний збір та інші платежі, передбачені законодавством. Власне комбінація «місцеві податки + закріплені частки загальнодержавних податків» визначає керованість і передбачуваність дохідної бази муніципалітетів.

Інституційно-правовий дизайн міжбюджетних відносин у Кодексі поєднує вертикальне та горизонтальне вирівнювання спроможності. Вертикальне вирівнювання реалізується через цільові субвенції (зокрема освітню та медичну), що фінансують делеговані державою повноваження, а також через трансферти на окремі програми й проєкти. Горизонтальне вирівнювання здійснюється за

формульним підходом до індексу податкоспроможності, який розраховується переважно на базі ПДФО на одного мешканця.

Бюджети зі значенням індексу нижче визначеного порогу отримують базову дотацію, а з індексом, вищим за порогове значення, перераховують реверсну дотацію до державного бюджету. Така конструкція покликана гарантувати мінімальні стандарти послуг у громадах без «карання за розвиток», зберігаючи стимул до розширення власної податкової бази [28]

Процедурну частину бюджетного процесу місцевих бюджетів, включно з переходом на програмно-цільовий метод (ПЦМ), деталізовано підзаконними актами Мінфіну. Наказ № 836 «Про деякі питання запровадження програмно-цільового методу складання та виконання місцевих бюджетів» унормував складові програмної класифікації, запровадив типові форми паспортів бюджетних програм місцевих бюджетів та звітів про їх виконання, а також закріпив перелік результативних показників, що мають використовуватися для оцінювання продукту, результату та ефекту бюджетних програм [4]. В окремих роз'яснювальних матеріалах Мінфін надає практичні рекомендації та презентаційні матеріали для місцевого рівня, що допомагають коректно формулювати цілі, завдання, індикатори й проводити оцінку результативності. Це зменшує розрив між формальним складанням кошторисів і сучасним управлінням за цілями.

Оцінювання ефективності бюджетних програм деталізовано окремими методичними рекомендаціями Мінфіну. Наказ № 608 затвердив методичну рамку оцінки, що включає етапи підготовки, збору та аналізу даних, вибір і валідацію показників, формування висновків і пропозицій. Документ орієнтує розпорядників на логіку «ресурси – продукт – результат – вплив», вимогу до прозорого документування розрахунків і до використання порівняльного аналізу для вдосконалення програм [3]. Для місцевої ланки це правова підстава пов'язувати витрати не лише з обсягами послуг, а й із відчутними суспільними змінами.

Зміст прав і обов’язків учасників бюджетного процесу – місцевих рад, їхніх виконавчих органів, головних розпорядників бюджетних коштів, фінансових органів та казначейської служби – визначено Бюджетним Кодексом із чітким розподілом відповідальності за планування, виконання та звітування [1].

Місцеві ради затверджують бюджети і вносять зміни протягом року, виконавчі органи організовують виконання й подають звіти, фіноргани здійснюють методичний супровід і контроль, Державна казначейська служба провадить касове виконання й веде облік. Така архітектура, будучи уніфікованою для всієї країни, дозволяє зіставляти рішення громад і міст, у тому числі за допомогою стандартизованих форм звітності [1].

З погляду структури доходів, законодавство визначає як власні доходи місцевих бюджетів, так і закріплені частки загальнодержавних податків, що формують «ядро» фінансової автономії громад. Власні доходи переважно включають місцеві податки і збори, ставки й пільги за якими в установлених межах визначаються місцевими радами. Закріплені доходи у вигляді частки ПДФО, єдиного податку та інших надходжень забезпечують еластичність дохідної бази, але водночас підвищують чутливість до макроекономічних коливань і структурних змін на локальному ринку праці. Саме тому для управління ризиками на рівні міських фінансів важливим стає середньострокове планування доходів та аналіз їхньої структури на душу населення, що також прописано у методичних підходах Мінфіну до планово-прогнозної роботи [2].

Механізми трансфертів у зв’язці з формулою горизонтального вирівнювання покликані мінімізувати міжтериторіальну нерівність доступу до базових послуг. Розрахунок індексу податкоспроможності, який лежить в основі розподілу базової та реверсної дотацій, спирається на дані про надходження ПДФО за попередній звітний період і чисельність населення. Підходи до практичної імплементації формули докладно роз’яснюються у профільних аналітичних матеріалах для громад: зокрема, наводяться параметри меж індексу (нижчий поріг для базової дотації та верхній для реверсної), особливості розрахунку для різних типів бюджетів і типові помилки у зборі вихідних даних.

Наявність формульної бази зменшує простір для політичних викривлень і допомагає громадам прогнозувати отримання/сплату дотацій у середньостроковій перспективі [28]. Запровадження ПЦМ на місцевому рівні змінило структуру взаємодії між стратегічними документами територіальних громад і бюджетним процесом. Вимога формувати паспорти програм із чіткими цілями, завданнями та результативними показниками підштовхнула органи місцевого самоврядування до побудови ієрархії KPI: від «виходів» (кількість відремонтованих об'єктів, охоплення послугою) до «впливу» (зміни у доступності, безпеці, мобільності тощо).

В офіційних матеріалах Мінфіну надано практичні чек-листи й приклади показників для різних секторів, а також пояснено, як проводити самооцінку ефективності, порівняння план/факт та коригування програм на наступний бюджетний цикл. Усе це створює інституційно закріплений контур підзвітності, без якого говорити про результативність місцевих бюджетів складно [26].

Практичний вимір правових засад доцільно показати стисло у вигляді «карти» джерел доходів і їх правового закріплення. Таблиця 1.2 зручно узагальнює, у яких нормах зафіксовано ключові дохідні статті і що вони означають для автономії громад.

Таблиця 1.2

Дохідна база місцевих бюджетів

Компонент дохідної бази місцевого бюджету	Короткий зміст і управлінські наслідки	Нормативне джерело
Частка ПДФО	Основне еластичне джерело; безпосередньо залежить від ринку праці та фонду оплати праці, формує податкоспроможність	Податковий кодекс України; статті Бюджетного кодексу щодо зарахування ПДФО до місцевих бюджетів
Місцеві податки і збори (майно, земля, єдиний податок тощо)	Керована частина доходів; ставки/пільги в межах повноважень місцевих рад; стимул для розвитку МСП та адміністрування активів	Податковий кодекс України (розділи про місцеві податки і збори)

Продовження таблиці 1.2

Компонент дохідної бази місцевого бюджету	Короткий зміст і управлінські наслідки	Нормативне джерело
Акциз із роздрібної торгівлі окремими підакцизними товарами, туристичний збір та ін.	Додаткові джерела, чутливі до споживчого попиту і регіональної специфіки	Податковий кодекс України
Базова та реверсна дотації	Інструменти горизонтального вирівнювання податкоспроможності; формульний розрахунок на базі ПДФО на душу	Бюджетний кодекс України, стаття щодо горизонтального вирівнювання
Освітня й медична субвенції	Фінансування делегованих повноважень; стандартизовані підходи до розподілу	Бюджетний кодекс України та відповідні постанови/накази щодо формул субвенцій
Інші трансферти (субвенції на проєкти, грантові кошти, кредити МФО)	Додаткові ресурси на інвестиції; вимагають програмного обґрунтування і системи моніторингу	Бюджетний кодекс України; профільні акти Кабміну/Мінфіну

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами [1; 2; 3; 4])

Застосування нормативної бази неможливе без належної організації документообігу. На етапі складання бюджету головні розпорядники готують бюджетні запити в програмній структурі видатків, фінорган узагальнює пропозиції та формує проєкт рішення ради.

Після затвердження фінорган доводить головним розпорядникам бюджетні призначення, а ті – відкривають асигнування й формують паспорти бюджетних програм у типових формах; упродовж року здійснюється моніторинг виконання програм, за результатами – готується звіт про виконання паспорта.

Усі ці дії прямо випливають із Наказу № 836 та методичних документів Мінфіну для місцевого рівня. Практичні матеріали, оприлюднені Мінфіном, показують, як коректно визначати цілі і підібрати валідні результативні

показники (вихід, результат, ефект), а також як документувати зміни у паспортах під час коригування бюджету протягом року.

Особливе місце у правовій архітектоніці посідає зв'язок ПЦМ з оцінкою ефективності. Методичні рекомендації, затверджені Наказом № 608, встановлюють процедуру оцінювання та вимагають не обмежуватися описом процесів, а здійснювати кількісну інтерпретацію досягнутих результатів із використанням офіційних даних. Для місцевих бюджетів це означає, що управлінські рішення повинні спиратися на прозорі розрахунки: вартість одиниці послуги, виконання планових показників, досягнення цілей, у тому числі стратегічних цілей розвитку громади. Відтак місцеві фіноргани отримують нормативно закріплений інструмент для корекції видатків і перерозподілу ресурсів у межах бюджетного року та на наступний цикл планування [3].

З огляду на те, що підсистема місцевих бюджетів включена до єдиної системи публічних фінансів, якість її функціонування значною мірою визначається передбачуваністю і прозорістю міжрівневих правил. Формульне вирівнювання за індексом податкоспроможності знижує невизначеність трансфертних потоків, а ПЦМ із чітко визначеними типовими формами паспортів і звітів – прозорість цілей, завдань і результатів окремих програм.

Роз'яснення Мінфіну, оприлюднені в розділі «ПЦМ на місцевому рівні», докладно описують, як переходити від «плану видатків» до «плану результатів» і як проводити самооцінку або зовнішню оцінку ефективності програм. Це важливо не лише в методичному сенсі: закріплення стандартів оцінки дозволяє громадам будувати внутрішні системи моніторингу та публічної підзвітності, що безпосередньо впливає на якість бюджетних рішень [26].

Суміщення норм Кодексу, наказів Мінфіну та формульних рішень із вирівнювання створює цілісну інституційну картину підсистеми місцевих бюджетів. У ній визначено правила «хто, що і як» робить на кожному етапі бюджетного процесу; окреслено «коридор автономії» місцевих бюджетів через власні та закріплені доходи; зафіксовано «страхувальну сітку» у вигляді субвенцій і дотацій; упроваджено програмно-цільову рамку та процедури

оцінювання; уніфіковано підходи до звітності. В наступних підрозділах ця правова рамка буде використана як методологічна основа для аналізу бюджету міста Києва: ми окремо розглянемо структуру доходів і видатків, перевіримо зв'язки між бюджетними параметрами й індикаторами розвитку, а висновки екстраполюємо на пропозиції щодо вдосконалення міської та державної бюджетної політики.

1.3. Місцеві бюджети як регулятор соціально-економічного розвитку громад і територій

Місцевий бюджет – це не лише кошторис видатків органу самоврядування, а й керований інструмент впливу на зайнятість, інвестиції, якість базових послуг і конкурентоспроможність території. У сучасній практиці України цей вплив реалізується через поєднання трьох контурів: фінансового (структура доходів і видатків, трансферти), інституційного (програмно-цільовий метод, стандарти оцінювання) та даних (відкриті бюджети, офіційна статистика), що дає змогу зіставляти ресурси з результатами та суспільним ефектом. Таку логіку підтримують офіційні керівництва Мінфіну з ПЦМ і державні портали відкритих бюджетних даних, які прямо орієнтують місцеві органи влади на зв'язок «ресурси–продукт–результат–вплив» [25].

Умовно виокремимо три базові канали: через сукупний попит (операційні видатки, закупівлі, соціальні трансферти на місцевому рівні), через пропозицію (капітальні інвестиції у транспорт, ЖКГ, соціальну інфраструктуру, цифрові сервіси) та через інституції (правила, стандарти, якість управління й підзвітність).

У межах першого каналу місцеві закупівлі та операційні видатки підтримують ділову активність на території, особливо під час спадів; другий канал формує довгострокову «якість місця» – мобільність, безпеку, доступ до послуг, що знижує транзакційні витрати бізнесу та приватних домогосподарств;

третій – «перекладає» ресурси у вимірювані результати завдяки ПЦМ, паспортам бюджетних програм і стандартам оцінювання.

Міністерство фінансів України у своїх методичних матеріалах подає саме таку причинно-наслідкову послідовність і наполягає на застосуванні KPI для кожної програми (вихід → результат → вплив) [25].

Децентралізація 2014–2020 рр. посилила канали впливу, бо громади отримали більше власних/закріплених доходів і більшу автономію щодо пріоритетів видатків; водночас зросли вимоги до прозорості та відповідальності за результат. Узагальнені оцінки реформ ОЕСР фіксують, що посилення місцевого рівня в Україні має відчутні ефекти на якість управління та надання послуг, але потребує подальшого удосконалення вирівнювання і методів оцінювання політик на субнаціональному рівні [17].

У воєнний час і період відновлення роль місцевих бюджетів додатково зростає: змінюється композиція видатків (укриття, безпека, підтримка ВПО), переорієнтовуються інвестиційні пріоритети, а попит на прозорість і аналітичність рішень зростає як у громад, так і у донорів. Нещодавні українські праці підкреслюють, що саме капітальні видатки й адресні місцеві програми дозволяють утримувати зайнятість і соціальну стійкість, коли приватний сектор скорочує інвестиції [13].

Вхід (доходи)	Процес (ПМЦ)	Вихід	Результат	Вплив
•власні та закріплені податки, трансферти, залучені кошти	•паспорти програм, цілі, показники, закупівлі	•обсяги послуг / об’єктів (км доріг, місця в садках, відремонтовані мережі)	•доступність / якість послуг, витрати часу / домогосподарства, безпека	•зайнятість, кількість МСП, інвестиції в основний капітал, демографічна привабливість

Рис. 1.1. Схема впливу місцевих бюджетів на розвиток

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами [25])

Оцінювати регуляторну роль бюджету слід не «за відчуттями», а за узгодженим набором показників. Держава вже створила необхідну

інфраструктуру даних: портал «Відкритий бюджет» та його модуль «Місцеві бюджети» дають деталізацію доходів/видатків у часі, розрізи за економічною та функціональною класифікаціями, а також інструменти BOOST-аналізу; ці масиви придатні для побудови реплікованих оцінок і бенчмарків між громадами [7].

Наукові праці щодо України підтверджують релевантність такого підходу: статистичні оцінки показують, що структура видатків і питома вага капітальних інвестицій корелюють із макропоказниками зростання та регіональними індикаторами активності; водночас автори застерігають від прямого ототожнення кореляції з причинністю і радять використовувати панельні/регресійні моделі, фіксувати часові лаги, поєднувати з якісними даними про послуги [44].

Далі подано робочу карту показників (табл. 1.3), яка «зшиває» бюджетні рішення з вимірюваними соціально-економічними наслідками і джерелами даних. Побудова таких матриць спирається на офіційні методики ПЦМ (типові форми паспортів і звітів) та на державні дані про бюджети; вони дозволяють відмовитися від «псевдо-узагальнень» і порівнювати ефекти в динаміці та між громадами.

Таблиця 1.3

Робоча карта показників

Бюджетна сфера / рішення	Операційні показники (вихід)	Показники результату / впливу
Транспорт і дороги (CapEx / O&M)	км відремонтованих доріг; нові / модернізовані маршрути, інтервали руху	час у дорозі, надійність сполучення; пасажиропотік; ДТП на 100 тис. осіб
ЖКГ та мережі	відремонтовані / замінені мережі; частка втрат	частота аварій; середня тривалість відключень; витрати домогосподарств
Освіта / ПМСД	місця у садках / школах; охоплення ПМД	наповнюваність класів; дистанції доступу; задоволеність послугами

Продовження таблиці 1.3

Бюджетна сфера / рішення	Операційні показники (вихід)	Показники результату / впливу
Міська економіка	інвестиційні програми підтримки бізнесу; благоустрій, публічні простори	кількість МСП / 1000 осіб; інвестиції в ОК; зайнятість
Цифрові сервіси	запущені електронні послуги; час обробки	витрати часу громадян / бізнесу; прозорість, скарги

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами [13; 25])

Практичні дослідження на матеріалах України засвідчують: по-перше, підвищення частки інвестиційних видатків у місцевих бюджетах асоціюється з кращою динамікою локальних показників розвитку (із застереженням щодо відбору проєктів і лагів ефекту); по-друге, прозоре програмування й оцінювання результативності підвищує якість витрат незалежно від загального обсягу бюджету; по-третє, розбудова даних (BOOST, відкриті бюджети) суттєво полегшує як внутрішній менеджмент, так і громадський контроль. На це вказують і прикладні публікації українських авторів, і роботи освітніх/дорадчих програм, що використовують саме ці державні масиви даних для аналізу місцевих фінансів [44].

Окремий блок – муніципальні підприємства: їхня ефективність і фінансування впливають на тарифи, якість послуг і, зрештою, на видаткову частину місцевого бюджету. Нещавні київські кейси показують, що запровадження чітких фінансових цілей та аудитів результативності для комунальних операторів дає змогу знизити приховані дотації й підвищити прозорість витрат [37].

Регуляторна роль місцевих бюджетів проявляється лише тоді, коли бюджетний процес підпорядкований цілям розвитку й підкріплений якісними даними. Українська правова й інституційна інфраструктура – ПЦМ, методики оцінювання, відкриті масиви «Відкритого бюджету» – вже дозволяє громадам на практиці пов’язувати гроші з результатами.

У практичному вимірі вплив місцевого бюджету проявляється через низку чітких «каналів», що пов’язують окремі видаткові сфери з динамікою зайнятості, інвестицій, людського капіталу, якості життя та досягненням цілей сталого розвитку (SDGs). Освітні та соціальні видатки формують базу людського капіталу: фінансування дошкільної та шкільної освіти, позашкільних програм, професійної підготовки й соціальної підтримки вразливих груп прямо відбивається на охопленні освітою, навчальних досягненнях, рівні безробіття серед молоді, показниках бідності та соціальної включеності. У термінах SDG це насамперед цілі 1 «Подолання бідності», 4 «Якісна освіта» і 8 «Гідна праця та економічне зростання», де саме муніципальний рівень забезпечує «останню милю» доступу до послуг через мережу шкіл, садків, центрів соціальних служб.

Другий ключовий канал – інвестиції в «тверду» інфраструктуру, транспорт і житлово-комунальне господарство. Капітальні видатки на дороги, громадський транспорт, інженерні мережі, громадські простори та безбар’єрність змінюють щоденний «часовий бюджет» мешканців, вартість логістики для бізнесу, привабливість території для інвесторів і туристів. Серед вимірюваних індикаторів – середній час у дорозі, частота та тривалість відключень, втрати в мережах, кількість дорожньо-транспортних пригод на 100 тис. населення, доступність громадського транспорту, частка вуличного простору, адаптованого для маломобільних груп. Ці видатки пов’язані з досягненням SDG 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура» та 11 «Сталий розвиток міст і громад», де акцент робиться на стійких транспортних системах та інклюзивному міському середовищі.

Третім каналом виступають видатки, спрямовані на підтримку локальної економіки, цифрових сервісів і безпеки середовища. Програми розвитку малого й середнього підприємництва, просторове планування, інвестиції в цифрову інфраструктуру (електронні послуги, відкриті дані, «розумне місто») та заходи з громадської безпеки впливають на кількість діючих МСП, обсяг капітальних інвестицій на душу населення, рівень зайнятості, надходження від місцевих податків, індекси довіри й задоволеності мешканців. У логіці SDG це, зокрема,

цілі 8, 9 та 16 («Мир, правосуддя та ефективні інститути»), де місцеві бюджети, фінансуючи прозорі та зручні сервіси, знижують транзакційні витрати для бізнесу та громадян і підвищують рівень підзвітності влади.

Міжнародний досвід ОЕСР та ЄС підкреслює, що муніципальний рівень є не допоміжним, а центральним інвестором у базову інфраструктуру та людський капітал. За даними ОЕСР, субнаціональні уряди (регіони, міста, громади) у середньому забезпечують понад половину сукупних державних інвестицій країн-членів; частка місцевих бюджетів у фінансуванні освіти, первинної медичної допомоги, транспорту та комунальної інфраструктури істотно перевищує частку центральних урядів у цих сферах. Це означає, що рішення про розподіл капітальних видатків на рівні міст і громад визначають не лише локальний комфорт, а й довгострокову конкурентоспроможність національної економіки: саме муніципальні проєкти формують основу для реалізації промислової політики, цифрового переходу та «зеленої» трансформації.

У Європейському Союзі політика згуртованості та міський порядок денний (Urban Agenda for the EU) прямо прив’язують видатки місцевих бюджетів до стратегічних цілей ЄС – енергоефективності, кліматичної нейтральності, розвитку сталого транспорту, інтеграції вразливих груп. Значна частина коштів структурних і інвестиційних фондів ЄС реалізується через муніципальні проєкти, що поєднують локальне співфінансування з європейськими грантами й кредитними програмами. У результаті місцевий бюджет розглядається не як ізольований фінансовий план, а як елемент багаторівневої системи управління інвестиціями, де обов’язковою є наявність чітких результативних показників – від скорочення викидів CO_2 та енергоспоживання до підвищення якості повітря, доступності громадського транспорту та цифрових послуг.

Для узагальнення логіки «видатки – канал впливу – індикатори результату» доцільно подати стислу таблицю, яка групує основні сфери місцевих видатків за ключовими напрямами впливу на розвиток та типовими показниками, що можуть використовуватися в системі моніторингу програмно-цільового методу.

Таблиця 1.4

Основні канали впливу видатків місцевого бюджету на соціально-економічний розвиток

Тип видатків / сфера	Ключовий канал впливу на розвиток	Індикатори результату / впливу (що реально вимірюється)
Освіта, молодіжна політика, культура	Формування людського капіталу, розвитку компетентностей, соціальної згуртованості та креативного потенціалу громади	Охоплення дошкільною та шкільною освітою; середня наповнюваність класів; результати зовнішнього оцінювання; частка молоді, залученої до позашкільних програм; участь у культурних заходах; індекси задоволеності освітніми та культурними послугами
Охорона здоров'я, соціальний захист	Поліпшення здоров'я населення, зменшення соціальних ризиків і вразливості домогосподарств, підвищення тривалості активного життя	Охоплення первинною медичною допомогою; кількість відвідувань ПМСД на 1 мешканця; показники захворюваності та госпіталізації; частка домогосподарств, що отримують адресну підтримку; рівень бідності; середня очікувана тривалість життя
Транспорт, дороги, ЖКГ та інженерні мережі	Зменшення транспортних та енергетичних витрат, підвищення надійності інфраструктури, поліпшення екологічних умов та безпеки	Середній час поїздки в години пік; частка доріг у задовільному стані; кількість ДТП на 100 тис. осіб; частота й тривалість аварійних відключень; втрати у мережах; обсяги споживання енергії на одиницю площі; індекси якості повітря
Економічний розвиток, підтримка МСП, просторове планування	Створення сприятливого бізнес-середовища, залучення інвестицій, зростання зайнятості та розширення податкової бази	Кількість МСП на 1 тис. населення; нові робочі місця; рівень зайнятості та безробіття; капітальні інвестиції на душу населення; надходження від місцевих податків; обсяг введеної в експлуатацію комерційної та виробничої нерухомості

Продовження таблиці 1.4

Тип видатків / сфера	Ключовий канал впливу на розвиток	Індикатори результату / впливу (що реально вимірюється)
Цифрові сервіси, адміністративні послуги, громадська безпека та урбаністика	Зниження транзакційних витрат для громадян і бізнесу, підвищення прозорості та довіри до влади, формування безпечного та інклюзивного міського середовища	Кількість доступних е-послуг; середній час отримання адмінпослуги; частка звернень, поданих онлайн; кількість скарг на якість сервісів; індекс прозорості місцевого самоврядування; показники злочинності; частка публічного простору, адаптованого для маломобільних осіб

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами [13; 20])

У такому форматі місцевий бюджет постає як система цілеспрямованих інвестицій у людський капітал, інфраструктуру, локальну економіку та інституційну спроможність громади, а не як нейтральний фінансовий кошторис. Для подальшого аналізу бюджету м. Києва це означає, що структура й динаміка видатків мають оцінюватися не лише за обсягами, а й за здатністю змінювати зазначені індикатори в бажаному напрямі, наближаючи столицю до цілей сталого розвитку та підвищуючи її конкурентоспроможність у національному й міжнародному вимірах.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ М. КИЄВА ТА ЙОГО ВПЛИВУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

2.1. Структура і динаміка дохідної частини бюджету м. Києва

У сучасних умовах воєнного стану місцеві бюджети залишаються ключовою ланкою бюджетної системи України, забезпечуючи фінансування значної частини публічних послуг на місцевому рівні. За результатами 2023 року доходи місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) формували близько 17,8 % доходів зведеного бюджету України, тоді як у 2022 році їх частка становила 24,4 %. Зниження питомої ваги зумовлене, зокрема, вилученням із місцевих бюджетів частини податку на доходи фізичних осіб із грошового забезпечення військовослужбовців на користь державного бюджету, що було закріплено змінами до Бюджетного кодексу у 2023 році. При цьому у стратегічних документах бюджетної політики на 2022–2024 роки для місцевих бюджетів декларувалася ціль підтримувати частку їхніх доходів у межах не нижче 20–25 % доходів зведеного бюджету [7].

Водночас у номінальному вимірі ресурсна база місцевих бюджетів продовжує зростати. За даними Міністерства фінансів України, у 2024 році до загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) надійшло близько 451 млрд грн, що на 87,6 млрд грн, або на 24,1 %, більше, ніж у 2023 році. Основним джерелом доходів залишається податок на доходи фізичних осіб, обсяг якого у 2024 році перевищив 257 млрд грн; вагомими є також надходження єдиного податку (понад 69 млрд грн), плати за землю, акцизного податку та майнових податків. Така структура підтверджує домінування податкових доходів у формуванні ресурсів місцевого самоврядування та важливість стабільності податкової бази для громад.

За структурою доходів місцевих бюджетів у 2023 році найбільшу питому вагу мали податкові надходження – близько двох третин сукупних доходів, тоді як міжбюджетні трансферти становили менше третини. У складі податкових

надходжень домінував податок на доходи фізичних осіб (понад 65 % доходів загального фонду без трансфертів), наступними за значущістю були єдиний податок та майнові податки. Така модель забезпечує певний рівень фінансової автономії територіальних громад і водночас робить їхню дохідну базу чутливою до змін у сфері регулювання ПДФО, єдиного податку та пільг із плати за землю.

З огляду на це аналіз місцевого бюджету конкретної територіальної громади доцільно здійснювати в ув'язці із загальнодержавними тенденціями: коливанням частки місцевих бюджетів у консолідованому бюджеті, змінами в податковому законодавстві, перерозподілом податкових джерел між рівнями бюджетної системи, а також впливом воєнних чинників (релокація населення і бізнесу, втрата податкової бази в прифронтових регіонах). Це дозволяє більш обґрунтовано оцінити як дохідний потенціал конкретного місцевого бюджету, так і ефективність використання його видаткових повноважень у порівнянні із загальною картиною по країні [7].

У 2022–2025 роках дохідна база бюджету міста Києва проходить через фазу воєнного шоку, адаптації та відновлення, що відбивається як у загальних обсягах, так і в «архітектурі» джерел. Нормативно-планові параметри за кожен рік зафіксовані рішеннями Київської міської ради та їх додатками, які визначають валові доходи, розподіл за загальним і спеціальним фондами, а також деталізацію за класифікацією доходів бюджету.

У 2021 році затверджені доходи міського бюджету становили 60,391 млрд грн, із них загальний фонд – 54,928 млрд грн, спеціальний фонд – 5,463 млрд грн У 2022 році затверджені доходи міського бюджету становили 69,079 млрд грн, із них загальний фонд – 63,114 млрд грн, спеціальний фонд – 5,964 млрд грн [21]. У 2023 році – 66,329 млрд грн, із них загальний фонд – 61,539 млрд грн, спеціальний фонд – 4,790 млрд грн [22]. На 2024 рік визначено 71,763 млрд грн доходів, включно з 66,323 млрд грн за загальним фондом і 5,439 млрд грн за спеціальним фондом [23]. Проєкт на 2025 рік закладає подальше розширення до 90,205 млрд грн, де 86,636 млрд грн припадає на загальний фонд і 3,569 млрд грн – на спеціальний фонд [24].

Зведена порівняльна панель підтверджує «V-подібну» траєкторію після спаду 2023 року. Від 69,079 млрд грн у 2022-му до 66,329 млрд грн у 2023-му спостерігається просідання, далі – відновлення у 2024-му до 71,763 млрд грн і амбітна планка на 2025-й у 90,205 млрд грн. Домінуюча частка загального фонду проявляється в кожному році та саме він генерує основний приріст між 2024 і 2025 роками, тоді як спеціальний фонд у 2025-му спроєктовано обережно, із надалі більшою роллю фінансування та бюджету розвитку в структурі виконання.

Таблиця 2.1

Дохідна частина бюджету м. Києва за фондами, 2021–2025 (затверджено /проєкт), млрд грн

Рік	Усього доходів	Загальний фонд	Спеціальний фонд
2021	60,391	54,928	5,463
2022	69,079	63,114	5,964
2023	66,329	61,539	4,790
2024	71,763	66,323	5,439
2025*	90,205	86,636	3,569

* 2025 – проєкт рішення.

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами [21-24])

Якщо звести до часток, у 2024 році на загальний фонд припадає близько 92,4% усіх доходів, а на спеціальний – 7,6%, що витікає з валових сум, установлених рішенням на 2024 рік. У проєкті на 2025 рік «вага» загального фонду зростає ще відчутніше завдяки покладанню на стійкіші податкові джерела, тоді як план спеціального фонду сформульовано консервативно – це відповідає логіці воєнного часу, коли капітальні та інші спеціальні надходження мають вищу невизначеність і часто «підтягуються» через інструменти фінансування (профіцит/дефіцит частин бюджету, кредитування/повернення кредитів) протягом року. Для 2024 року рішення прямо фіксує профіцит загального фонду 9,073 млрд грн і дефіцит спеціального фонду 21,763 млрд грн, що визначає профіль бюджету розвитку і касових потоків на рік. У 2025-му

профіцит загального фонду ще вищий – 18,496 млрд грн, а дефіцит спеціального – 17,170 млрд грн, що системно доповнює консервативну дохідну частину спецфонду за рахунок інструментів фінансування [21-24].

У рішенні на 2024 рік чітко визначено, які надходження та трансферти становлять доходи загального фонду, а які формують спеціальний фонд, з посиланням на статті Бюджетного кодексу України. У загальному фонді – доходи за статтями 64 і 66, а також відповідні трансферти за статтями 103, 103^2, 103^3, 104, 105, тоді як для спеціального фонду перелік джерел визначено статтями 69^1 та 71 тощо, включно з частиною фінансування та кредитування спеціального фонду, як це прописано в рішенні та додатках до нього. Ця нормативна рамка важлива для інтерпретації подальших коливань: у період невизначеності саме загальний фонд із його «якірними» джерелами виявляється стабілізуючим ядром дохідної частини, тоді як спеціальний фонд за доходами історично волатильніший і більш залежний від проектних, капітальних та цільових надходжень [21-24].

Формальна структурування доходів за кодами класифікації наведено у Додатку 1 до рішення на 2024 рік. Документ містить як податкові, так і неподаткові надходження, а також міжбюджетні трансферти зі змістовною розбивкою. Серед трансфертів зафіксовано, зокрема, освітню субвенцію обсягом 6,352 млрд грн, що належить до загального фонду, а також додаткову дотацію, субвенції на підтримку окремих закладів та інші позиції, які загалом формують агрегат «Субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам» на 6,435 млрд грн у складі доходів 2024 року. У тому ж додатку підтверджуються рядки, що відносяться до неподаткових надходжень та адміністративних зборів і платежів, включно з платою за надання адміністративних послуг (554,466 млн грн) і надходженнями від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим майном (42,4 млн грн) – ці надходження сконцентровані у загальному фонді. Додаток також містить екологічний податок у сумі 17,5 млн грн, облікований у спеціальному фонді, що демонструє типову для спецфонду концентрацію екологічних та цільових статей доходів.

Таблиця 2.2

Ілюстративні статті доходів бюджету м. Києва у 2024 р. за класифікацією

Код	Найменування	Всього, грн	Фонд
41030000	Субвенції з держбюджету місцевим бюджетам	6 434 771 700	Загальний
41033900	Освітня субвенція	6 352 427 700	Загальний
22010000	Плата за надання адмінпослуг	554 466 000	Загальний
22080400	Орендна плата за користування майном у комунальній власності	42 400 000	Загальний
19010000	Екологічний податок	17 500 000	Спеціальний

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами [21-24])

Сумарний підсумок у додатку 1 збігається з рішенням – «Разом доходів» 71,763 млрд грн із відповідним розподілом між загальним і спеціальним фондами. Сам додаток у фіналі прямо підтверджує тотал: 71 762 709 362 грн, у т.ч. загальний фонд 66 323 427 700 і спеціальний 5 439 281 662, а також містить технічний запис щодо обсягу «бюджету розвитку» в межах спеціального фонду.

Між 2022 та 2023 роками загальний обсяг доходів зменшився на 2,75 млрд грн, що відображає вплив воєнного стану та супутнє охолодження ділової активності в столиці. Прямі суми зафіксовано в рішеннях на 2022 і 2023 роки, де офіційно визначено 69,079 млрд грн і 66,329 млрд грн відповідно, зі збереженням домінування загального фонду. У 2024 році міський бюджет демонструє відновлення до 71,763 млрд грн; рішення деталізує також параметри профіциту/дефіциту частин бюджету, кредитування та повернення кредитів, що важливо для управління касовими розривами та інвестпрограмами. На 2025 рік закладено якісно інший масштаб – 90,205 млрд грн – із підкресленим зміщенням на користь загального фонду, де передбачається 86,636 млрд грн доходів, і порівняно обережним планом спеціального фонду на рівні 3,569 млрд грн, що формує конструкцію з високим профіцитом загального фонду і компенсувальним дефіцитом спецфонду в інвестиційному контурі року виконання.

Таблиця 2.3

Індикатори динаміки дохідної частини

Порівняння	Δ, млрд грн	Ключова інтерпретація
2021 / 2022	+8,69	Стрибкоподібне зростання доходів відносно передвоєнного 2021 року: поєднання інфляційного ефекту, нарощування податкової бази столиці та коригування міжбюджетних параметрів у перший рік повномасштабної війни.
2022 / 2023	−2,75	Воєнне охолодження ділової активності; просідання низки місцевих джерел при збереженні ядра загального фонду. Підтверджено валовими сумами рішень на 2022 і 2023 роки.
2023 / 2024	+5,43	Відновлення доходів до 71,763; визначено параметри ПФ/ДФ частин бюджету та кредитування/повернення кредитів.
2024 / 2025 (проєкт)	+18,44	Амбітна траєкторія на 90,205; ставка на загальний фонд (86,636), спецфонд обережний; великі «дзеркальні» ПФ/ДФ для балансування бюджету розвитку.

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами [21-24])

Особливий шар структури доходів становлять міжбюджетні трансферти. У 2024 році рішення встановлює порядок їх затвердження та перерозподілу між сесіями Київради розпорядженнями виконавчого органу, що забезпечує оперативність бюджетного процесу в умовах воєнного стану та мінливих потреб секторів, з наступним внесенням змін до рішення про бюджет. Факт затвердження трансфертів на рік окремим додатком ідентичним чином фіксується в тексті рішення на 2024-й, що підтримує прозорість і відтворюваність бюджетних процедур та підсилює прогнозованість дохідних потоків, особливо в частині субвенцій на освіту, охорону здоров’я та соціальний захист.

У 2023 році, попри нижчий валовий рівень доходів, зберігався той самий процедурний підхід: додатки до рішення є невід’ємною частиною документа, а норми контролю за справлянням надходжень і взаємодії з ДПС у місті Києві були визначені прямо в тексті рішення, що важливо для забезпечення повноти і регулярності надходжень до загального фонду. Для 2025 року встановлено

ідентичні процесуальні рамки, включно з перерозподілами трансфертів у міжсесійний період і затвердженням їх обсягів у додатку 5, що підвищує «гнучкість» дохідної частини без втрати формальної керованості показниками бюджету року.

Додаток 1 до бюджету-2024 демонструє значимий сегмент неподаткових надходжень (2,780 млрд грн сумарно), з яких суттєву роль відіграють адміністративні збори та плата за адмінпослуги, а також орендна плата за користування майном комунальної власності. Плата за адмінпослуги становить 554,466 млн грн; орендна плата за користування ЦМК та іншим майном – 42,4 млн грн, обидві позиції – у загальному фонді, що забезпечує їхню ліквідність для поточного фінансування видатків загального фонду протягом року виконання. Водночас екологічний податок у 17,5 млн грн, покладений у спеціальний фонд, підкреслює «цільову» природу частини доходів спеціального фонду, які напряму пов’язані з природоохоронною та інфраструктурною логікою фінансування капітальних і спеціалізованих заходів міста.

Окремо зазначу, що рішення на 2023 рік деталізувало розмежування надходжень від оренди комунального майна між загальним фондом та підприємствами-балансоутримувачами, що прямо впливає на прозорість адміністрування доходів і їх зарахування: 50% таких надходжень спрямовується до загального фонду бюджету міста Києва з винятками, визначеними в тексті рішення, що посилює фіскальну дисципліну для цієї статті доходів і унеможливлює їхній «розмив» поза бюджетом.

На підтвердження «міського профілю» дохідної бази у додатку 1 до бюджету-2024 відображені надходження від плати за паркування транспортних засобів, а також від плати за договори щодо розміщення засобів пересувної дрібнороздрібної торговельної мережі. Ці позиції хоч і не формують левову частку, але є показовими для столиці як мегаполісу з високою щільністю мобільності та сервісної економіки. Додаток 1 фіксує, зокрема, «кошти від плати за місця для паркування транспортних засобів» у розмірі 100 млн грн, а також «кошти, що надходять від сплати за договорами щодо розміщення засобів

пересувної дрібнороздрібної торгівлі» – 1,05 млн грн, що відбиває муніципальну специфіку доходотворення Києва .

Для забезпечення фінансової стійкості бюджетного процесу рішеннями на 2022, 2023, 2024 та в проєкті на 2025 рік системно встановлювалися параметри резервних фондів, оборотних залишків, кредитування та повернення кредитів. У 2024 році встановлено резервний фонд у 836,417 млн грн та оборотний залишок у символічну 1 гривню, що у поєднанні з профіцитом загального фонду 9,073 млрд грн і дефіцитом спецфонду 21,763 млрд грн відбиває пріоритетність оперативних видатків і водночас потребу в інвестиційному контурі спеціального фонду за рахунок фінансування. Аналогічна логіка застосована у 2025-му: резервний фонд 972,468 млн грн, профіцит загального фонду 18,496 млрд грн і дефіцит спеціального – 17,170 млрд грн, що означає високий ступінь керованості дохідною базою загального фонду та гнучкість у частині фінансування розвитку через спецфонд упродовж року виконання [21-24].

Сукупність офіційних параметрів дозволяє зробити три ключові висновки. По-перше, загальний фонд стабільно забезпечує ядро дохідної частини столиці, що особливо помітно у 2025 році, коли саме він формує левову частку планового приросту до 90,205 млрд грн. Це випливає з валових цифр по фондах і є логічною відповіддю на невизначеність у частині спецфонду під час війни.

По-друге, спеціальний фонд у 2024–2025 роках залишається більш волатильним за доходами, але компенсується механізмами фінансування, які закріплені в рішеннях Київради та дозволяють збалансувати бюджет розвитку, не обтяжуючи поточні видатки загального фонду.

По-третє, у складі доходів спостерігається чіткий «міський» відбиток: значуща роль плати за адмінпослуги, орендної плати за користування комунальним майном, а також транспортно-міських платежів на кшталт плати за паркування, тоді як у трансфертах – суттєві обсяги освітньої субвенції та інших цільових ресурсів із державного бюджету, зафіксовані в додатку 1 до рішення на 2024 рік.

Дохідна частина бюджету м. Києва протягом 2021–2025 років еволюціонує від від 60,391 млрд грн у 2021 році до 69,079 млрд грн у 2022 році і до 66,329 млрд грн у 2023-му, демонструє відновлення до 71,763 млрд грн у 2024-му і виходить на планку 90,205 млрд грн у 2025-му. Усі ці суми підтверджені рішеннями Київради з посиланням на відповідні додатки, що створюють формальну, перевірювану доказову базу для подальшого аналізу. Структурно дохідна база спирається на загальний фонд, який забезпечує стійкість і ліквідність доходів у період війни, тоді як спеціальний фонд виконує функцію «інвестиційного плеча», балансуючись за рахунок фінансування та кредитування упродовж року. У межах 2024 року додаток 1 висвітлює типові для столиці джерела – від плати за адмінпослуги й оренди майна до екологічного податку та значних субвенцій на освіту – що разом формують міський профіль доходів із фокусом на стабільні податкові та трансфертні статті. Така композиція дозволяє місту планувати гнучке фінансування пріоритетів, утримуючи профіцит загального фонду та спрямовуючи дефіцит спеціального фонду на розвиткові потреби, як це прямо встановлено в рішеннях на 2024 і 2025 роки

2.2. Аналіз видатків бюджету міста Києва та ефективності використання бюджетних коштів

Фінансування публічних послуг у столиці протягом 2022–2025 рр. проходить крізь воєнні шоки, адаптацію та відновлення. Видаткова частина бюджету трансформувалася не лише за масштабом, а й за «архітектурою»: збалансування поточних сервісів загального фонду та інвестиційної складової спеціального фонду здійснювалося через керовану конфігурацію профіциту/дефіциту частин бюджету, резервні механізми й інструменти фінансування (кредитування/повернення кредитів).

Точкові параметри видатків (затверджені/проєктні) за роками (табл. 2.4):

- 2021: = 57,796 млрд грн (офіційне рішення про бюджет на 2022 р.).
- 2022: = 72,945 млрд грн (офіційне рішення про бюджет на 2022 р.).

– 2023: = 65,629 млрд грн (з них загальний фонд = 53,876; спеціальний = 11,753).

– 2024: = 85,243 млрд грн (з них загальний фонд = 58,041; спеціальний = 27,202).

– 2025 (проєкт): = 89,553 млрд грн (з них загальний фонд = 68,814; спеціальний = 20,739).

Таблиця 2.4

Видатки бюджету м. Києва, 2021–2025 (млрд грн)

Рік	Усього видатків	Загальний фонд	Спеціальний фонд
2021	57,796	43,995	13,801
2022	72,945	н/д	н/д
2023	65,629	53,876	11,753
2024	85,243	58,041	27,202
2025 (проєкт)	89,553	68,814	20,739

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами [21-24])

Зниження 2023 р. відносно 2022 р. відображає воєнний шок і пріоритизацію захищених видатків. 2024 р. демонструє «відскок» за рахунок повернення до інвестиційного контуру, а 2025 р. проєктно підсилює поточні сервіси (зростання видатків загального фонду) з одночасним консервативнішим плануванням спеціального фонду.

Розв’язання фундаментальної «дилеми» між підтримкою базових сервісів і модернізацією інфраструктури здійснювалося через дзеркальну конфігурацію частин бюджету:

– профіцит загального фонду (операційна стійкість сервісів: оплата праці, енергоносії, медикаменти, харчування, комунальні послуги тощо);

– дефіцит спеціального фонду (інвестиції та бюджет розвитку, збалансовані за рахунок джерел фінансування).

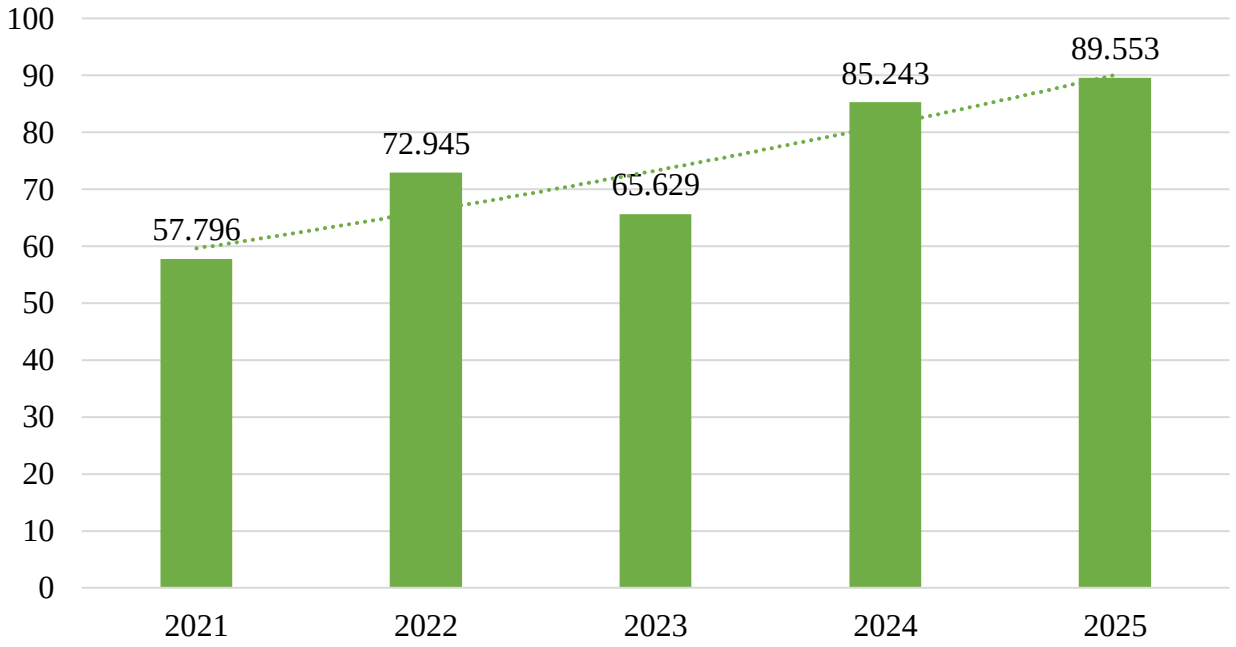

Рис. 2.1. Динаміка загальних видатків бюджету м. Києва, 2021–2025 (млрд грн) (Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами [21-24])

За 2024 р. затверджено профіцит загального фонду близько 9,073 млрд грн і дефіцит спеціального – близько 21,763 млрд грн; на 2025 р. (проєкт) – профіцит загального фонду ≈18,496 млрд грн і дефіцит спеціального ≈17,170 млрд грн. У 2024–2025 рр. встановлено резервні фонди (≈836,4 млн і ≈972,5 млн відповідно) та формально мінімальний оборотний залишок (1 грн) як юридичний маркер безперервності каси.

Таблиця 2.5

Конфігурація керованості видатків (фінансові запобіжники)

Параметр	2024	2025 (проєкт)	Управлінський сенс
Профіцит загального фонду, млрд грн	≈9,073	≈18,496	Ліквідність поточних сервісів (без урізання через інвестиції)
Дефіцит спеціального фонду, млрд грн	≈21,763	≈17,170	«Плече» бюджету розвитку під поставлені інвестпроєкти
Резервний фонд, млн грн	≈836,4	≈972,5	Подушка на непередбачувані потреби (воєнний час/відновлення)

Продовження таблиці 2.5

Параметр	2024	2025 (проєкт)	Управлінський сенс
Оборотний залишок	1 грн	1 грн	Формальна безперервність касового циклу

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами [21-24])

Столичний «кошик» публічних послуг формують освіта, охорона здоров'я (у межах місцевих повноважень), соціальний захист, транспорт і дороги, ЖКГ та інженерні мережі, культура та спорт, цифрові адміністративні сервіси. У 2023 р. переважали поточні видатки для підтримки безперервності базових сервісів; у 2024 р. суттєво посилено капітальну складову (спеціальний фонд ≈27,2 млрд грн), що відповідає переходу до відновлення інфраструктури; у 2025 р. зростання видатків загального фонду до ≈68,8 млрд грн стабілізує «операційний фронт» на тлі обережнішого планування спецфонду (≈20,7 млрд грн).

Таблиця 2.6

Функціональні пріоритети та економічна структура

Рік	Домінуюча вага	Інтерпретація
2023	Поточні видатки	Підтримка функціонування мереж і установ у воєнних умовах
2024	Капітальні видатки	Повернення до модернізації мереж/доріг/соцоб'єктів (бюджет розвитку)
2025 (проєкт)	Поточні + збалансовані капітальні	Посилення операційних сервісів за рахунок GF; обережніший SF з визначеними пріоритетами

(Джерело: складено та побудовано автором)

Інвестиційна складова структурується в бюджеті розвитку (у складі спеціального фонду) і деталізується в додатку з переліком інвестпроєктів: транспортна та дорожня інфраструктура; інженерні комунальні мережі (зменшення втрат/аварійності, підвищення енергоефективності); освіта (створення місць у садках/школах, ремонти); охорона здоров'я (ПМСД/вторинка); безбар'єрність і безпека (укриття); цифрові сервіси. З огляду

на масштаби мереж саме ця «корзина» пояснює, чому у 2024 р. дефіцит спеціального фонду суттєвіший, ніж профіцит загального, а у 2025 р. – навпаки, акцент на поточній стійкості.

Таблиця 2.7

Базові напрями бюджету розвитку (ілюстративна рамка)

Напрям	Типові цілі	Очікуваний ефект
Транспорт/дороги	Капремонти доріг, колій; вузли пересадок	↓час у дорозі, ↑надійність сполучення, ↓ДТП
ЖКГ/мережі	Заміна/модернізація мереж, енергоефективність	↓аварійність, ↓втрати, ↓тривалість відключень
Освіта	Місця у садках/школах, ремонти	↑охоплення, ↓наповнюваність, ↑доступність
Охорона здоров’я	ПМСД/вторинка, обладнання	↑первинна профілактика, ↓навантаження на стаціонар
Безбар’єрність / укриття	Інклюзивні рішення, безпека	↑стійкість/доступність міського простору
Цифрові сервіси	Е-послуги, дані	↓час адмінпослуг, ↑прозорість, ↓скарги

(Джерело: складено та побудовано автором)

Управління видатками здійснюється через програмно-цільовий метод: на кожну бюджетну програму затверджуються цілі, результативні показники та паспорт; протягом року допускається коригування паспортів у межах затвердженої процедури. Стандартна логіка оцінювання – зв’язок ресурси → продукт → результат → вплив. Це прямо дозволяє перейти від обговорення «скільки витрачено» до «що отримано за 1 млн грн» у вимірниках, зрозумілих мешканцям і бізнесу.

Для внутрішнього менеджменту корисно відстежувати узагальнені коефіцієнти:

1. Частка загального фонду у видатках (проксі операційної стійкості).

2. CapEx/O&M (відношення капітальних до поточних): зростає у фазі відновлення, не витісняючи «операційку».

3. ПФ(GF) ↔ ДФ(SF) (дзеркальна рівновага): чи достатній профіцит GF, щоб не «проїдати» розвиток і закривати касові піки.

4. Резервний фонд / видатки GF (подушка на невідкладні потреби).

Таблиця 2.8

Узагальнені метрики на основі затверджених параметрів

Метрика	2024	2025 (проєкт)	Коментар
Частка GF у видатках (%, орієнтовно)	≈68,1	≈76,8	Підсилення операційної стійкості у 2025 р.
CapEx/O&M (якісно)	Висока	Помірна	2024 р. – інвестфаза; 2025 р. – баланс
ПФ(GF) / ДФ(SF), млрд грн	+9,073 / −21,763	+18,496 / −17,170	Кероване «плече» розвитку
Резервний фонд, млн грн	≈836,4	≈972,5	Стійкість до шоків

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами [21-24])

Столичний бюджет демонструє свідомий дизайн: профіцит загального фонду запобігає «вичавлюванню» поточних послуг, дефіцит спеціального фонду підтримує інвестиційний цикл через бюджет розвитку. Таке розведення функцій дозволяє одночасно тримати якість сервісів і модернізувати мережі.

Після «стриманого» 2023 року 2024-й позначився зростанням капітальної складової, а 2025-й – балансуванням на користь операційної стійкості. Це природна траєкторія мегаполіса у фазі відновлення.

Фокус зміщується з «обсягу видатків» на результат (час у дорозі, аварійність, доступність освіти/медицини, безбар'єрність, задоволеність е-сервісами). Закріплення індикаторів і зв'язування їх із паспортами програм перетворює бюджет на керований портфель із вимірюваною віддачею.

Резервні фонди та формальний оборотний залишок, разом із процедурою міжсесійних перерозподілів, зменшують касові ризики, забезпечуючи готовність до нових викликів воєнного часу та повоєнної відбудови.

Для більш глибокої оцінки пріоритетів видаткової політики бюджету міста Києва доцільно розглянути структуру видатків за функціональною

класифікацією у розрізі основних галузей. Узагальнення офіційних даних щодо виконання бюджету за 2022–2024 роки та планових показників на 2025 рік свідчить, що найбільша частка видатків традиційно припадає на освіту, соціальний захист, охорону здоров'я, житлово-комунальне господарство та транспортно-дорожню інфраструктуру, тоді як видатки на культуру, фізичну культуру і спорт, а також на загальнодержавні функції займають меншу, але стабільну частку у структурі бюджету. При цьому в умовах повномасштабної війни відбулося певне переформатування акцентів на користь соціального захисту, транспорту та ЖКГ, що відображає зростання потреб у підтримці вразливих груп населення та забезпеченні життєздатності міської інфраструктури.

Таблиця 2.9

Структура видатків бюджету м. Києва за функціональною класифікацією, 2021–2025 рр., %*

Видаткова сфера	2021	2022	2023	2024	2025 (план)
Освіта	29,4	28,0	26,5	25,8	25,0
Охорона здоров'я	13,0	13,5	12,8	12,2	11,8
Соціальний захист та соціальне забезпечення	13,8	14,8	16,2	17,0	17,5
Житлово-комунальне господарство	9,6	10,2	11,5	12,3	12,5
Транспорт і дорожнє господарство	10,2	10,8	12,4	13,1	13,5
Культура і мистецтво	4,4	4,1	3,8	3,6	3,5
Фізична культура і спорт	2,1	2,0	2,1	2,2	2,2
Державне управління та інші загальнодержавні функції	9,9	9,7	8,9	8,4	8,0
Інші видатки (у т.ч. зв'язок, інформатика, РДР тощо)	7,6	6,9	5,8	5,4	5,0
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами [21-24])

Як видно з таблиці, впродовж 2021–2025 рр. у структурі видатків бюджету міста Києва спостерігається помірне зниження частки видатків на освіту та

охорону здоров’я при одночасному зростанні частки видатків на соціальний захист, житлово-комунальне господарство та транспорт і дорожнє господарство. Така динаміка відображає необхідність адаптації міського бюджету до викликів воєнного часу: підвищення видатків на соціальну підтримку внутрішньо переміщених осіб, сімей військовослужбовців, малозабезпечених домогосподарств, а також збільшення витрат на підтримання та відновлення критичної інфраструктури, транспорту, мереж водо-, тепло- та електропостачання. Водночас частка видатків на державне управління має тенденцію до зниження, що свідчить про обмежене зростання адміністративних витрат у порівнянні з пріоритетними соціально-інфраструктурними напрямами.

Окремого аналізу потребує співвідношення поточних і капітальних видатків, яке є одним із ключових індикаторів того, наскільки бюджет міста орієнтований на розвиток, а не лише на фінансування поточних зобов’язань. За офіційними документами, у 2022 році частка капітальних видатків у загальному обсязі видатків бюджету Києва становила орієнтовно 21–22 %, у 2023 році вона дещо зросла до близько 23 %, а у 2024 році – до приблизно 24–25 %. Планові показники на 2025 рік передбачають збереження цієї частки на рівні близько чверті загального обсягу видатків. У цілому це відповідає «розвитковій» моделі місцевого бюджету, за якої не менше п’ятої частини видатків спрямовується на оновлення та розширення інфраструктури, хоча воєнна ситуація об’єктивно обмежує можливість більш агресивного нарощування капітальної компоненти.

Співвідношення поточних і капітальних видатків також важливо розглядати у контексті так званого «проїдання» бюджету. Якщо поточні видатки на заробітну плату, енергоносії, утримання установ і соціальні трансферти зростають швидше, ніж доходи бюджету, це призводить до витіснення інвестиційних видатків і відкладення структурних оновлень. У випадку Києва в 2022–2024 роках спостерігається високий, але відносно стабільний рівень поточних видатків, обумовлений підвищенням тарифів, інфляційним тиском та потребою підтримки мережі закладів освіти, охорони здоров’я і соціального захисту. Водночас збереження частки капітальних видатків на рівні близько 1/4

загального обсягу свідчить, що міська влада намагається уникнути критичного «проїдання» бюджету, хоча простір для збільшення капітальних інвестицій за умов додаткових фінансових ресурсів залишається значним.

Ще одним важливим критерієм оцінки ефективності використання бюджетних коштів є видатки на душу населення за ключовими сферами, що дозволяє абстрагуватися від масштабу міста та оцінити доступність послуг для пересічного мешканця. Розрахунок орієнтовних показників на основі даних про чисельність населення Києва та обсяги видатків показує, що вже у передвоєнному 2021 році видатки на освіту становили близько 9–10 тис. грн на одну особу, у 2022 році – близько 11–12 тис. грн, у 2023 році – близько 13 тис. грн, у 2024 році – приблизно 14–15 тис. грн, а у плані на 2025 рік передбачається подальше зростання цього показника. Аналогічно видатки на транспорт і дорожнє господарство збільшилися з орієнтовно 4–5 тис. грн на душу населення у 2021 році до 5–6 тис. грн у 2022 році та 7–8 тис. грн у 2024–2025 роках, тоді як видатки на житлово-комунальне господарство – з приблизно 3–4 тис. грн на особу у 2021 році до 4–5 тис. грн у 2022 році та близько 6–7 тис. грн на особу у 2024–2025 роках. Така динаміка свідчить, по-перше, про поступове нарощування фінансування базових муніципальних послуг порівняно з передвоєнною базою, а по-друге – про те, що зростання відбувається на рівні, загалом співставному з інфляційними процесами та зростанням собівартості послуг, але все ще не завжди достатньому для повного усунення накопичених інфраструктурних диспропорцій у столиці.

Оцінка ефективності використання видатків у контексті програмно-цільового методу потребує не лише аналізу їх обсягів, а й співвіднесення із цілями та показниками результативності бюджетних програм. У сфері транспорту та дорожнього господарства до типових індикаторів результату належать кількість відремонтованих та реконструйованих кілометрів вулично-дорожньої мережі, скорочення часу поїздки на ключових маршрутах, зменшення кількості ДТП, підвищення частоти руху та оновлення рухомого складу. У сфері освіти – це введення в експлуатацію додаткових місць у дитячих садках і школах,

зниження наповнюваності класів, модернізація матеріально-технічної бази закладів, впровадження цифрових рішень у навчальному процесі. Для ЖКГ – скорочення втрат у мережах, зменшення кількості аварійних відключень, оновлення житлового фонду та підвищення енергоефективності будівель.

З позицій програмно-цільового підходу ефективними можна вважати такі видатки, які забезпечують досягнення цільових значень зазначених індикаторів при мінімально можливих витратах та належному рівні прозорості й підзвітності. У випадку бюджету міста Києва це означає необхідність системного моніторингу не лише касового виконання програм, а й динаміки показників результативності по кожній з ключових сфер – освіті, охороні здоров'я, соціальному захисті, транспорті, ЖКГ та безпеці. Наявні офіційні звіти свідчать про певний прогрес у напрямі формалізації таких показників, однак повноцінне запровадження пов'язаних із ними механізмів управлінських рішень і перерозподілу ресурсів на користь більш результативних програм залишається одним із важливих завдань удосконалення місцевої бюджетної політики столиці.

2.3. Аналітична оцінка впливу бюджету м. Києва на показники соціально-економічного розвитку столиці

У 2021–2025 рр. міський бюджет послідовно виконував дві критично важливі для стійкості столиці функції: гарантував безперервність базових послуг (освіта, первинна медична допомога, соціальний захист, транспорт, утримання мереж) і, попри безпекові ризики, підтримував інвестиційну траєкторію відновлення інфраструктури через бюджет розвитку. Ключ до такого балансу – фінансова «архітектура» з профіцитом загального фонду (операційна стійкість) і керованим дефіцитом спеціального фонду (капітальні вкладення), доповнена резервним фондом для швидкого реагування на непередбачувані потреби. Саме ця конфігурація знімає класичну дилему «або зарплати й енергоносії, або ремонти та модернізація», дозволяючи місту паралельно утримувати якість послуг і зменшувати інфраструктурні «вузькі місця».

Нижче зведено параметри видатків, індикатори керованості та управлінську інтерпретацію їхнього впливу на соціально-економічні результати. Для читабельності подано узагальнення чотирьох останніх бюджетних циклів (2022–2025) із розділенням на фонди та похідними коефіцієнтами.

Таблиця 2.10

Видатки бюджету м. Києва та фінансова конфігурація фондів

Рік	Видатки, всього, млрд грн	Загальний фонд, млрд грн	Спеціальний фонд, млрд грн	Профіцит загального фонду, млрд грн	Дефіцит спеціального фонду, млрд грн	Резервний фонд
2021	57,796	43,995	13,801	10,933	8,338	212,381 млн грн
2022	72,945	–	–	–	–	передбачено рішенням
2023	65,629	53,876	11,753	передбачено	передбачено	передбачено
2024	85,243	58,041	27,202	9,073	21,763	≈836,417 млн грн
2025 (проєкт)	89,553	68,814	20,739	18,496	17,170	≈972,468 млн грн

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами [21-24])

Переломна точка припала на 2024 рік: після воєнного «стискання» 2023-го столиця різко посилює спеціальний фонд (бюджет розвитку) для пришвидшення модернізації доріг, інженерних мереж, соціальних об’єктів та цифрової інфраструктури. На 2025 р. акцент свідомо повертається до загального фонду, що фіксує пріоритет операційної безперервності при збереженні інвестиційних можливостей спеціального фонду. Резервний фонд у 2024–2025 рр. збільшується – це прямий індикатор підвищеної готовності до шоків без збоїв у виконанні програм.

Таблиця 2.11

Коефіцієнти керованості та їхній зміст

Показник	2023	2024	2025 (проєкт)	Управлінська інтерпретація
Частка загального фонду у видатках, %	82,1	68,1	76,8	2023 р. – пріоритет утримання базових послуг; 2024 р. – інвестфаза відновлення; 2025 р. – баланс із перевагою операційної стійкості.
Частка спеціального фонду у видатках, %	17,9	31,9	23,2	Рекордне підсилення капітальної складової у 2024 р., що пришвидшує модернізацію мереж і соціальної інфраструктури.
Співвідношення SF/GF (CapEx/O&M, prox.)	0,22	0,47	0,30	Інвестиційний «плече» 2024 р. (≈0,47) конвертується у відчутні ефекти; у 2025 р. – більш збалансований профіль.
Профіцит GF ↔ дефіцит SF, млрд грн	–	+9,073 ↔ −21,763	+18,496 ↔ −17,170	«Дзеркальна» архітектура: GF страхує операційку, SF акумулює ресурс для розвитку, критично важливо – без взаємного витіснення.
Резервний фонд, млн грн	–	≈836,4	≈972,5	Подушка швидкого реагування: зменшує касові ризики, дозволяє оперативні перерозподіли в межах ПЦМ.

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами [21-24])

У 2024 році саме спеціальний фонд став головним драйвером збільшення видатків і «перезапустив» капітальну частину міської політики. Це дає прямі ефекти: більш рівномірний пасажиропотік і скорочення затримок (через ремонти коридорів і вузлів), меншу аварійність і тривалість відключень (через заміну мереж), підвищення доступності й безпеки соціальних об’єктів (через нові місця, укриття, реконструкції), а також зменшення транзакційних витрат у взаємодії з міськими сервісами (через цифровізацію масових послуг). У 2025 році

підсилення загального фонду закріплює операційну безперервність цих сервісів у складному безпековому середовищі.

Для прозорості впливу бюджету важливо зшивати видатки з натуральними одиницями (км доріг/мереж, створені місця, запущені е-послуги) і результатами (час поїздки, години відключень, наповнюваність класів, час очікування, частка онлайн-звернень). Це «перекладає» кошти у зрозумілу логіку «вартість ефекту», де кожен мільйон гривень має вимірюваний результат у хвилинах, годинах, відсотках і, в підсумку, у продуктивності міста.

Таблиця 2.12

Переклад видатків у вимірювані результати (структурно по напрямах)

Напрям	Ресурс у бюджеті	«Продукт» (одиниці)	Результат (вимір)	Соціально-економічний ефект
Транспорт і дороги	GF: утримання; SF: капремонти / вузли	Відремонтовані км, модернізовані вузли	↓ середнього часу поїздки, ↑ регулярності, ↓ ДТП	↓ логістичних витрат, ↑ продуктивності агломерації
ЖКГ та мережі	GF: експлуатація; SF: заміна / енергоефективність	Замінені км мереж; енергоефективні рішення	↓ аварійності; ↓ годин відключень; ↓ технологічних втрат	↑ якості життя; ↓ прихованих витрат домогосподарств / операторів
Освіта	GF: функціонування; SF: нові місця / укриття	Створені місця; модернізовані заклади	↓ наповнюваності; ↑ охоплення; ↓ «дистанції доступу»	↑ людського капіталу; ↑ участі батьків у ринку праці
Охорона здоров’я	GF: ПМСД / вторинка; SF: обладнання / укриття	Оснащення кабінетів; розбудова мережі	↓ часу очікування; ↑ профілактики; ↓ госпіталізацій	↓ непрямих втрат; ↑ продуктивності праці

Продовження таблиці 2.12

Напрям	Ресурс у бюджеті	«Продукт» (одиниці)	Результат (вимір)	Соціально-економічний ефект
Е-послуги / ЦНАП	GF: підтримка; SF: цифрові рішення	Нові / масштабовані е-послуги	↓ часу на послугу; ↑ частки онлайн; ↓ скарг / 1000	↓ транзакційних витрат; ↑ прозорості та довіри

(Джерело: складено та побудовано автором)

Практичний висновок для планування: пріоритет – проєктам із найвищою питомою віддачею (де 1 млн грн дає найбільше зменшення хвилин у дорозі чи годин відключень, найбільше скорочення наповнюваності класів, найбільшу економію часу на послугах). Така «ефект-орієнтована» логіка не лише покращує бенчмаркинг між районами, а й підсилює довіру платників податків до міської бюджетної політики.

Структура шкільної мережі Києва (висока частка великих ліцеїв) означає, що капітальні вкладення в освітні об’єкти мають подвійний ефект: вони одночасно знижують наповнюваність класів і скорочують «дистанцію доступу» для сімей, підвищуючи залученість батьків у ринок праці. У поєднанні з інвестиціями в ПМСД це зменшує непрямі витрати домогосподарств (час/кошти на логістику й лікування) і підвищує довгострокову продуктивність міста. Для бюджетного процесу це підказка: інвестпроєкти в освіті та первинній медицині мають розглядатися не лише як соціальні, а й як економічні з точки зору майбутньої віддачі.

Таблиця 2.13

Управлінські маркери для пріоритизації інвестпроєктів у 2025–2027 рр.

Маркер	Суть	Чому важливо для ефекту
«Вузькі місця» транспортних коридорів	Коридори з піковими втратами часу	Дає найбільший Δ хв/1 млн грн; мультиплікатор для МСП і зайнятості

Продовження таблиці 2.13

Маркер	Суть	Чому важливо для ефекту
Аварійні ділянки мереж	Ділянки з високою частотою збоїв	Максимальний Δ год відключень/1 млн грн; прямий соціальний ефект
Мікрорайони з надвисокою наповнюваністю класів	понад норму НУШ	Найшвидше зниження наповнюваності/крокова доступність
Масові адмінпослуги	Реєстрації, дозволи, соцвиплати	Найбільша економія людино-годин/рік при цифровізації

(Джерело: складено та побудовано автором)

Щоб зафіксувати вплив бюджету на рівні міста, достатньо уніфікувати шкалу індикаторів (0–100) для кожного напряму та щорічно оновлювати композитні бали за районами. Це перетворює бюджет на керований портфель, де пріоритети задаються не риторично, а даними.

Таблиця 2.14

Агрегована панель ефективності (шкала 0–100; приклад структури відображення)

Напрям	Індикатор 1 (норм.)	Індикатор 2 (норм.)	Індикатор 3 (норм.)	Композит
Транспорт	0–100	0–100	0–100	0–100
ЖКГ/мережі	0–100	0–100	0–100	0–100
Освіта	0–100	0–100	0–100	0–100
Охорона здоров’я	0–100	0–100	0–100	0–100
Е-послуги	0–100	0–100	0–100	0–100

Для Києва найціннішою буде публічність цієї панелі: вона дисциплінує планування (ресурси йдуть у проєкти з найвищою питомою віддачею), прискорює міжвідомчу взаємодію (усі говорять мовою одних і тих самих індикаторів) і підвищує довіру мешканців до рішень влади.

Таким чином, фінансова архітектура 2024–2025 рр. (профіцит загального фонду, керований дефіцит спеціального, посилений резерв) дозволяє місту

одночасно захищати «соціальну корзину» та прискорювати модернізацію інфраструктури. Інвестиційний імпульс 2024 р. (різке зростання спеціального фонду) уже трансформується у відчутні для мешканців результати: менше часу в дорозі на ключових коридорах, коротші відключення й нижча аварійність, більша доступність соціальних послуг, зручніші адміністративні сервіси. Операційна стабільність 2025 р. (зростання частки загального фонду до ≈76,8%) – це виважена відповідь на безпекові ризики: місто зберігає темп інвестицій, не ставлячи під загрозу зарплати, енергоносії, харчування та інші захищені статті. Ефект-орієнтоване планування («гривня → хвилини/години/відсотки») має стати стандартом у паспортах програм і звітності, щоб пріоритезація ресурсів спиралася на реальну питому віддачу. Це підсилить продуктивність міського середовища, інвестиційну привабливість і довіру мешканців до міського управління.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ВПЛИВУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА ДИНАМІКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД І ТЕРИТОРІЙ (НА ПРИКЛАДІ М. КИЄВА)

3.1. Зарубіжний досвід оптимізації формування і використання коштів місцевих бюджетів та шляхи його імплементації в Україні

Оптимізація місцевих фінансів у розвинених юрисдикціях спирається на три опори:

– зрозуміла й передбачувана доходна база (поєднання власних податків, закріплених часток загальнодержавних податків і трансфертів),

– вирівнювання спроможності (так, щоб базові послуги були забезпечені незалежно від податкового потенціалу громади,

– правила витрачання та боргової політики, що знижують ризик «проїдання» і стимулюють інвестиції з вимірюваною віддачею.

Порівняльні масиви даних ОЕСР демонструють: більше повноважень на місцях не автоматично підвищують ефективність – потрібні інструменти балансування між автономією та відповідальністю, а також прозора методика оцінювання результатів послуг (value-for-money) [49].

У країнах ОЕСР частка місцевого рівня у видатках держави суттєво варіює, але «якісна» відмінність полягає у структурі доходів: поряд із трансфертами зберігається «ядро» власних податків (майнові, земельні, місцеві збори) та/або закріплені частки ПДФО/ПДВ, що згладжують циклічність. База даних ОЕСР із фіскальної децентралізації підкреслює, що найвищої якості послуги демонструють юрисдикції, де місцеві бюджети мають податкову автономію (право встановлювати ставки/пільги в розумних межах) і прозору систему нормативів трансфертів. Для України це означає: критично важливо одночасно утримувати частку ПДФО на рівні громад і підсилювати «справжній» місцевий податок на нерухомість через якісний кадастр та інвентаризацію бази [49].

Досвід держав Центрально-Східної Європи показує, що швидке зростання інвестицій місцевого рівня забезпечували поєднання стабільних закріплених доходів і доступу до фондів ЄС. Польща після реформи місцевого самоврядування/фінансів 1990-х системно збільшила капітальні видатки завдяки поєднанню ПДФО-частки, місцевих податків та масованого залучення коштів політики згуртованості ЄС (після 2004 р.) з конкурентним відбором проєктів і суворими вимогами до планування/співфінансування. Шостий звіт ЄК про економічну, соціальну та територіальну згуртованість чітко прив'язує доступ до коштів до дотримання макробюджетних і програмних умов (ex-ante conditionalities), що підштовхує муніципалітети до підвищення якості планування та закупівель [42].

Окремо для України корисні порівняння з ЄС щодо податкової автономії і децентралізації доходів (у т.ч. в контексті воєнного часу): огляд 2024 р. з оцінкою фіскальної децентралізації в ЄС та Україні акцентує на розбудові реальної автономії рішень громад у межах національних правил (стелі, коридори ставок), що узгоджується з європейською практикою [53].

Децентралізація без коректного вирівнювання посилює територіальні дисбаланси. ОЕСР у 2023 р. спеціально виділяє потребу узгоджувати системи горизонтального/вертикального вирівнювання з політикою регіонального розвитку – щоб «бідніші» громади не застрягали в пастці низьких доходів/послуг. Ключ – формульний підхід на основі видаткових потреб і податкового потенціалу, прозора методика, незалежний аудит/перегляд параметрів [46].

Німеччина – одна з найрозвиненіших моделей багаторівневих фінансів: Finanzausgleich пов'язує федерацію, землі та муніципалітети через комбінацію вертикальних і горизонтальних трансфертів. Ретельні інструктивні матеріали (GIZ) підкреслюють: реформа 2018 р. посилила роль федерації у вирівнюванні та інвестпідтримці, зберігши при цьому автономію земель/громад; прозорість методик – окрема вимога політики. Для України важлива не калька, а логіка:

регулярний перегляд формул і «демпфери» на випадок шоків (падіння бази оподаткування, міграційні хвилі) [46].

Детальні академічні описи «вирівнювання видаткових потреб» також показують, що у ФРН параметри потреб закладають соціально-демографічні та просторові коефіцієнти (густота, урбанізація, вікова структура), аби не карати міста за об'єктивно дорожчі стандарти послуг (наприклад, громадський транспорт мегаполісів). Це нагадування Україні: у формули потрібно сміливо закладати урбанізаційні коефіцієнти для великих агломерацій (Київ, Львів, Дніпро, Харків), а не «усереднювати» країну [43].

У Великій Британії система місцевого капітального фінансування спирається на Prudential Framework: місцеві органи можуть позичати на інвестиції (насамперед у основні засоби), але зобов'язані довести «обережність, стійкість та доцільність» (prudence, affordability, sustainability). Референсним документом є CIPFA Prudential Code; додатково працюють PWLB Lending rules Казначейства та Debt Management Office: позики – «тільки під капітальні видатки», заборонені операції «для дохідності» (yield-for-yield) і арбітраж ставок, вимагається MTFP (середньостроковий фінплан) з урахуванням ризиків та обслуговування боргу. Для України важливий сам принцип: борг – під програму, програма – із бізнес-кейсом і KPI ефекту (час, надійність мереж, безпека), а не під «загальні потреби» [52].

OECP рекомендує пов'язувати міжбюджетні трансферти з результатами (outcome-based) і одночасно уникати надмірної «зв'язаності» видатків, яка паралізує гнучкість громад. Баланс: базові формульні трансферти (на рівні послуг) + конкурентні/цільові ґранти на інфраструктуру з чіткими KPI, аудитом і санкціями за недотримання графіків/результатів. У ЄС цю логіку втілено через умовність доступу до коштів згуртованості (ex-ante, ex-post), незалежний моніторинг та вимоги до публічності даних. Для України це пряме «домашнє завдання» в частині зближення з acquis ЄС [39].

Додатково Світовий банк у 2024 р. сфокусував одну з компонент програм підтримки саме на Local Government Fiscal Governance for Recovery: це аналітика

населення/послуг для кращого планування, підкріплена підвищенням прозорості та якості бюджетного процесу на місцях. За логікою Банку, стійке відновлення потребує не лише грошей, а й кадрового та процесного підсилення ПФМ (public financial management) [41].

Естонія розв'язала проблему «розірваності» даних через державний X-Road – захищений рівень обміну, який зшиває реєстри і сервіси державного та приватного секторів. Для місцевих фінансів це дозріває у менше ручних операцій, кращий контроль подвійного фінансування, швидше погодження і видимість статусу проєктів. Головний урок: не «одна платформа для всього», а міжсистемна шина, яка під'єднує бухгалтерію, казначейство, закупівлі, GIS-реєстри майна, кадри тощо. Українське ПФМ-ядро (ДКСУ, е-підпис, «Прозорро», Дія) вже дає передумови для такого контуру, бракує саме єдиної шини даних і уніфікованих довідників [54].

Класичний кейс – Порту-Алегрі (Бразилія): довгострокове впровадження участі у бюджетуванні зумовило переструктурування видатків на користь базової інфраструктури та зниження дитячої смертності, що зафіксовано у масштабному емпіричному дослідженні (1990–2004 рр.). У Європі (Польща, Вроцлав та ін.) громадські бюджети також змінили композицію дрібних капітальних проєктів, хоча ефект участі нестійкий без якісних правил відбору й комунікації. Для України це не «красива опція», а інструмент легітимації пріоритетів у дефіцитних умовах та спосіб зменшення корупційних ризиків у малих інфраструктурних програмах [40].

Європейська хартія місцевого самоврядування фіксує політичну, адміністративну і фінансову незалежність громад, зокрема право на адекватні власні ресурси, пропорційні до повноважень, і на консультації з державою щодо перерозподілу повноважень/ресурсів. Для імплементації практик ЄС в українське право важливо не лише декларувати ці принципи, а й перенести їх у фіскальні норми: від завдань – до стандартів фінансування, від стандартів – до джерел і правил використання [38].

На основі проведеного аналізу доцільно побудувати таблицю 3.1.

Таблиця 3.1

Доходна база місцевих бюджетів: порівняння підходів

Країна / модель	Ядро власних доходів	Закріплені частки держподатків	Трансферти (базові / цільові)	Рівень податкової автономії	Ключовий урок для України
ОЕСР (узагальнено)	Майнові, земельні, місцеві збори	ПДФО / інколи ПДВ (частки)	Формульні + інвестгранти	Середній / високий (коридори ставок)	Поєднувати власні податки з передбачуваними частками ПДФО; коридори ставок і пільг.
Польща (ЦСЄ)	Податок на нерухомість, місцеві збори	Значна частка ПДФО муніципалітетам	Базові + кошти політики згуртованості ЄС	Середній	Стабільні частки ПДФО + доступ до фондів ЄС = стійкий інвест-потік.
Німеччина (ФРН)	Gewerbesteuer, майнові	Розподіл PIT / VAT між рівнями	Потужне горизонт. / вертик. вирівнювання	Середній / високий	Баланс автономії та вирівнювання через чіткі формули.
Україна (поточна рамка)	Майновий, єдиний податок, земля	Частка ПДФО громадам	Базова дотація / субвенції	Середній	Посилити реєстри майна й кадастр, зафіксувати сталі частки ПДФО.

(Джерело: складено та побудовано автором за матеріалами [39; 49; 54])

Дорожня карта імплементації для України:

Крок 1. Доходи. Запустити масштабну інвентаризацію бази майнового оподаткування з прив'язкою до єдиного кадастру; зафіксувати коридори ставок/пільг і сталі частки ПДФО на рівні громад щонайменше на трирічний період (сумісно з МТБП держави).

Крок 2. Вирівнювання. Ухвалити формульну модель з індексом видаткових потреб (соціодемографія, урбанізація, просторові фактори) та індексом податкового потенціалу; створити незалежну раду з перегляду формули, зобов'язати Мінфін публікувати модель розрахунку у відкритому доступі.

Крок 3. Капітальні видатки та борг. Закріпити в БКУ: запозичення – лише під капітальні проєкти, обов'язкові бізнес-кейси (ex-ante), ліміти обслуговування боргу, заборона позик «заради доходності»; вимога MTFP на 3–5 років.

Крок 4. Трансферти-за-результат. Розвести базові та цільові конкурентні трансферти; для цільових – KPI і санкції за недотримання графіків/результатів, сумісні з логікою фондів ЄС.

Крок 5. Дані й ПФМ. Розгорнути інтероперабельну шину обміну даними (аналог X-Road): бюджетування ↔ казначейство ↔ закупівлі ↔ майно ↔ GIS/кадастр ↔ HR; уніфікувати ідентифікатори проєктів та контракти; публічні дашборди KPI по громадах.

Крок 6. Підзвітність і участь. Уніфікувати стандарти громадського бюджету, вписати PB-проєкти в MTEF громад; вимагати пост-аудит (ex-post) по інвестиціях із публікацією «грн → результат».

Крок 7. Підсилення спроможності. Скоординувати з програмою Світового банку щодо Local Government Fiscal Governance for Recovery (аналітика населення/послуг, прозорість, підготовка інвестпакетів), синхронізувати з євроінтеграційним треком.

Міжнародна практика показує: якість місцевих бюджетів визначається не обсягами, а архітектурою правил – власні доходи + формульне вирівнювання + «обережне» боргове правило + трансферти, прив'язані до результатів, і все це «прошито» даними та підзвітністю. Для України, яка паралельно веде війну, відновлюється і рухається до ЄС, це не абстрактні ідеї, а конкретний план:

зміцнити доходну основу (ПДФО та майно), перезібрати формулу вирівнювання з урахуванням урбанізації, перейти на prudential-модель запозичень із MTFP, зробити KPI-орієнтованими капітальні трансферти, зшити ПФМ-дані через інтероперабельну шину та інституціоналізувати участь громадян у пріоритезації. Саме така конфігурація перетворить місцеві бюджети з «кошторисів видатків» на портфелі інвестицій у якість життя, сумісні з європейськими стандартами самоврядування й прозорості.

3.2. Перспективи посилення впливу бюджету м. Києва на соціально-економічний розвиток столиці

Фінансова конфігурація бюджету м. Києва у 2024–2025 рр. (профіцит загального фонду, керований дефіцит спеціального фонду, наявність резервного фонду) створює добрі передумови для переходу від «утримання стійкості» до прискореного зростання якості міських послуг за рахунок капітальних інвестицій з вимірюваною віддачею. Затверджене рішення про бюджет на 2024 рік закріпило резервний фонд та структуру видатків, а бюджет-2025 (із ухваленням і подальшими змінами) підтримує акцент на операційній безперервності при збереженні інвестиційної динаміки, що підтверджено офіційними публікаціями Київради та матеріалами КМР/порталу публічної інформації [23].

Нижче запропоновано комплекс практичних рішень, які можна вводити без зміни базової моделі місцевих фінансів, але з істотним приростом ефекту «гривня – результат». Кожне рішення супроводжене вимірювальними індикаторами та джерелами верифікації. Рекомендації узгоджено з сучасними підходами ОЕСР до фіскальної децентралізації/вирівнювання, а також із «prudential»-рамкою управління місцевим боргом (CIPFA), необхідною для безпечної ескалації інвестицій [49].

Ключовий зсув – перейти від «кошторисного» мислення до інвестування за питомою віддачею (1 млн грн → скільки хвилин/людино-годин/годин

відключень/відсотків якості знято). Це не вимагає нових грошей – лише переформатування «вхідних даних» у паспортах ПЦМ.

Таблиця 3.2

Матриця пріоритезації проєктів за питомою віддачею

Сектор	Натуральна одиниця в паспорті програми	«Ефект» (результат)	Питома віддача (індикатор)	Джерело / верифікація
Транспорт	км відремонтованої магістралі / вузла	Δ середнього часу поїздки у піку	хв / день на 1 млн грн	міські датчики / логіка TomTom; звіти Дептрансу
Мережі (ЖКГ)	км заміни мереж; МВт·год зекономленої енергії	Δ годин відключень; Δ аварійності	год / 10 тис. спож. / 1 млн грн	журнали аварій / відключень операторів
Освіта	створені місця / м² укриття	Δ наповнюваності, «дистанція доступу»	місця / 1 млн грн; % зниження наповнюваності	департаменти освіти / архітектури
Охорона здоров'я	оснащені кабінети ПМСД	Δ часу очікування; ↑ профілактичних візитів	хв / пацієнта / 1 млн грн	eHealth / звітність КНП
Е-послуги / ЦНАП	запущені е-послуги	Δ людино-годин; ↓ скарг	год / рік / 1 млн грн; скарги / 1000	журнали порталу / ЦНАП

(Джерело: складено та побудовано автором])

Для Києва, де у 2024–2025 рр. затверджено й оновлюється структура видатків та резервний фонд, така рамка дозволяє переналаштувати існуючі капітальні програми без порушення бюджетної дисципліни [23].

Для агломерації Києва транспорт – найбільший мультиплікатор ВРП: зниження часу поїздки навіть на 3–5 хв у піку дає великі виграші продуктивності. Пріоритети:

– коридори з максимальними затримками,
– інтермодальні вузли,
– безпека (латентні ДТП-кластері).

Публічний профіль бюджету-2024/2025 дозволяє перекинути частину капітальних призначень у ці точки без втрати інших напрямів, спираючись на резерв і профіцит GF як «подушку».

Таблиця 3.3

Дорожня карта транспортних інвестицій (12–36 міс.)

Горизонт	Захід	KPI ефекту	Фінансування
0–12 міс.	«Швидкі» вузли (світлофорні об’єкти, острівці безпеки, лівоповоротні кишені)	−хв/поїздку у піку (модульні заміри)	SF-2025 + перерозподіл усередині програм
12–24 міс.	Капремонти коридорів з високим Δ часу	−% середнього часу поїздки; −ДТП/млн авт-км	SF + можливі МФО/ДФРР
18–36 міс.	Інтермодальні пересадочні вузли (метро / трамвай / автобус)	+% пасаж. інтермодальних поїздок	SF + гранти/кредитні лінії

(Джерело: складено та побудовано автором])

Столична мережна інфраструктура дає найбільшу економію прихованих витрат домогосподарств і бізнесу через скорочення аварій/відключень та втрат енергії. Курс дій: ділянки з рецидивною аварійністю, високі технічні втрати, критична інженерія в соціальних об’єктах (освіта/охорона здоров’я/укриття). Резервний фонд і керований дефіцит спеціального фонду дозволяють розшити «вузькі місця» без ризику для касових потоків.

Таблиця 3.4

Пріоритети мережевих інвестицій

Пріоритет	Обґрунтування	KPI	Джерело даних
Ділянки з 80-м перцентилем аварійності	20% мереж → 80% відмов	−год/1000 спож.; −аварій/км	журнали операторів
Теплотраси/електромережі з втратами > нормативу	Висока окупність через енергоефект	−Втрати МВт·год/1 млн грн	акти/енергоаудит
Соціальні об’єкти (школи/садки/ПМСД)	Пряма соціальна віддача/укриття	−год відключень; +час автономії	департаменти/КНП

(Джерело: складено та побудовано автором])

Для Києва притаманні великі ліцеї та «гарячі» мікрорайони зі зростаючою наповнюваністю. Стратегія:

– створення місць у районах з > нормативної наповнюваності,

– модернізація/укриття для безперервності навчання,

– посилення профілактики у ПМСД (оснащення амбулаторій, аналітика потоку).

Економічний ефект – вища участь батьків у ринку праці, менше непрямих втрат від хвороб. Цільова логіка трансфертів «за результат» (як у моделях ОЕСР/ЄС) підвищує дисципліну виконання [49].

Таблиця 3.5

Цілепокладання у соціальній інфраструктурі (2025–2026)

Сфера	Ціль 2025	Ціль 2026	Індикатор результату
Школи / садки	−2–3 в.п. середньої наповнюваності	−5–6 в.п. у «гарячих» районах	% класів / груп з перевищенням нормативів
Укриття	100% закладів з нормативним укриттям	Підтримка / модернізація	год автономної роботи / заклад
ПМСД	−15% середнього часу очікування	−25% у районах з дефіцитом	хв / пацієнта; % профілактичних візитів

(Джерело: складено та побудовано автором])

Щоб уникнути «розірваності» даних (бюджетування - казначейство - закупівлі - майно - KPI послуг), потрібна єдина шина обміну й уніфіковані ідентифікатори проєктів/контрактів. Естонська архітектура X-Road показує, що не потрібна «одна мегасистема», потрібна інтероперабельність, яка зменшує ручну працю, підвищує контроль дублювань і забезпечує дашборди KPI для мешканців. Для Києва (із затвердженими бюджетами 2024/2025) це – швидка реформа на перетині Мінцифри/ДКСУ/КМДА.

Таблиця 3.6

Мінімальна архітектура «єдиної шини»

Рівень	Системи, що зшиваються	Мінімальні вимоги	Публічність
Фінанси	ПЦМ-бюджет ↔ ДКСУ	API, довідники, е-підпис	JSON-дашборди видатків
Закупівлі	Прозорро ↔ реєстр контрактів	Ідентифікатор контракту/проєкту	Статус виконання контракту
Майно/GIS	Реєстр активів ↔ кадастр	Геопосилання активів	Карти об’єктів
KPI послуг	ЦНАП/портали ↔ лог-дані	Єдині метрики часу/скарг	Публічні панелі KPI

(Джерело: складено та побудовано автором])

Щоб безпечно масштабувати інвестиції, доцільно застосувати CIPFA Prudential Code «у перекладі» на українське право:

– запозичення лише під капітальні інвестиції,

– обов’язковий MTFP 3–5 років,

– заборона запозичень «заради доходності»/арбітражу,

– бізнес-кейс з KPI «гривня → ефект» як умова погодження,

– ліміти обслуговування боргу. Це підвищує інвестспроможність і захищає від ризиків.

Таблиця 3.7

Контур «обережного» боргового правила для столиці

Елемент	Норма	Як вимірюється
Призначення боргу	Лише капвкладення	% боргу, спрямованого на ОЗ/інфраструктуру
Стійкість	Ліміт обслуговування	% видатків GF на борг/обслуговування
Доцільність	KPI ефекту в бізнес-кейсах	«грн → хв/год/%, Δ аварій/відключень»
Прозорість	Публічні рішення/дашборди	Оприлюднення плану запозичень/статусу

(Джерело: складено та побудовано автором])

Для міських програм доцільно запустити пілотні outcome-гранти у транспорті/ЖКГ/е-послугах: кошти перераховуються по факту досягнення «порогу результату» (наприклад, −X хв у піку на коридорі, −Y год відключень у мікрорайоні, −Z людейно-годин на масовій послузі). Практика OECP/ЄС показує, що це дисциплінує виконання та покращує якість планування.

Таблиця 3.9

Пілот outcome-грантів (12–24 міс.)

Сектор	«Поріг результату»	Механіка виплат	Контроль
Транспорт	−10% часу поїздки у піку на коридорі X	50% аванс + 50% після аудиту	незалежний аудит; модульні заміри
Мережі	−30% год відключень у кластері Y	транші за квартальні досягнення	журнали операторів/аудит
Е-послуги	−40% людино-годин на топ-3 послугах	виплата після квартального KPI	логи порталу/опитування

(Джерело: складено та побудовано автором])

Розвиток партиципаторного бюджетування (РВ) у Києві варто поєднати з «великим портфелем» через MTEF: дрібні об’єкти РВ повинні мати забезпечене обслуговування/експлуатацію, а відбір – проходити мінімальну техекспертизу. Міжнародні дані свідчать, що при якісному дизайні РВ переструктурує видатки на користь базової інфраструктури та підвищує довіру.

Таблиця 3.10

Мінімальні стандарти РВ для столиці

Компонент	Стандарт	Метрика
Частка РВ	0,5–1,0% власних доходів	% від фактичних надходжень
Відбір	Правила + техекспертиза	% відсіву через невідповідність
Реалізація	Публічний реєстр зі статусом	% проєктів, виконаних вчасно
Пост-аудит	Вибіркові аудити	% врахованих зауважень

(Джерело: складено та побудовано автором])

Ефект-орієнтована логіка інвестицій (питома віддача) дозволяє наявним ресурсом бюджету-2024/2025 зміщувати капітальні призначення у «вузькі місця», які дають найбільший соціально-економічний виграш (хвилини в дорозі, години без відключень, наповнюваність, людино-години на послугах). Профіль бюджету та резервні інструменти Києва створюють для цього необхідну фінансову «подушку».

Транспорт, мережі, освіта/ПМСД та е-послуги – чотири пріоритети, де «гривня → результат» найшвидше конвертується у зростання якості життя та продуктивності міста.

Інтероперабельність даних (X-Road-логіка) і prudential-рамка для запозичень (CIPFA) – технологічна та інституційна основа безпечної ескалації інвестицій без втрати керованості боргом.

Outcome-гранти і стандартизоване РВ підвищують підзвітність, дисципліну виконання та легітимність пріоритетів у дефіцитному середовищі, що узгоджується з європейськими практиками.

3.3. Напрями удосконалення бюджетної політики держави в частині посилення ролі місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку громад і територій

Сучасна архітектура міжбюджетних відносин в Україні вже забезпечує базову фінансову стійкість місцевого рівня навіть в умовах війни, однак залишає простір для підвищення предиктивності доходів, справедливості вирівнювання та ефект-орієнтованого використання коштів. Нинішні рамки Бюджетного кодексу задають загальні правила планування, виконання та контролю, але не повною мірою закріплюють ті механізми, що у країнах ОЕСР довели здатність «перекладати» кожну бюджетну гривню у вимірювані результати міських послуг – від скорочення часу поїздки та тривалості відключень до зростання охоплення освітою й електронними послугами. Удосконалення державної політики доцільно орієнтувати на три взаємопов’язані блоки: стабільну доходну базу, формульне вирівнювання із прозорими параметрами та правила капітальних інвестицій/боргової політики, що наголошують на результатах. Узгодженість цих блоків з Європейською хартією місцевого самоврядування та кращими практиками фіскальної децентралізації ОЕСР є необхідною умовою євроінтеграції та відновлення.

По-перше, державна політика має гарантувати передбачуваність і «якість» місцевих доходів. Під час воєнних років коригувалася частка зарахування ПДФО до місцевих бюджетів; дискусія щодо подальшого рівня цієї частки вже винесена в публічну площину й супроводжується оцінками впливу на спроможність громад. Для місцевого розвитку критично важливо закріпити середньостроковий горизонт стабільності цієї частки та не допускати «сходинних» рішень, що спотворюють планування інвестицій, – саме така логіка характерна для систем ОЕСР, де закріплені частки загальнодержавних податків поєднуються з власними податками на майно/землю та локальними зборами. У структурованих базах ОЕСР податкова автономія місцевого рівня трактується не лише як право отримувати частки загальнодержавних податків, а і як інституційна

спроможність змінювати ставки/пільги в визначених «коридорах», з відповідальною оцінкою впливу на конкуренцію юрисдикцій. Для України це означає посилення інвентаризації об'єктів нерухомості, очищення кадастрових реєстрів і оновлення підходів до оцінки майна, щоб податок на нерухомість став справжнім «якорем» власних доходів громад поряд із ПДФО.

По-друге, міжбюджетне вирівнювання потребує методично прозорої, формульної моделі з регулярним відкритим переглядом параметрів. Практика країн Європи демонструє, що справедливість розподілу досягається лише тоді, коли формула одночасно враховує податковий потенціал і видаткові потреби з корекцією на урбанізаційні чинники (густина, транспортні стандарти мегаполісів, демографічний профіль). Німецький досвід фінансового вирівнювання (Finanzausgleich) і методичні матеріали міжнародних проєктів технічної допомоги підкреслюють важливість «демпферів» на випадок шоків, а також незалежного аудитного перегляду формули з фіксованою періодичністю. У настановах ОЕСР додатково наголошено на синхронізації вирівнювання з політикою регіонального розвитку, щоб уникати пастки «низькі доходи – низька якість послуг». Для України це означає інституціоналізований, публічно перевірюваний калькулятор формули, незалежну раду з методики та нормуванням витратних потреб за основними послугами.

По-третє, держава має створити безпечний «коридор» для масштабування місцевих капітальних інвестицій через prudential-рамку запозичень і середньострокових фінансових планів (MTFP). У британській практиці (CIPFA Prudential Code; правила PWLB/DMO) кредити дозволено виключно під капітальні видатки, а рішення про борг супроводжуються оцінкою обережності, доступності та стійкості; заборонені «позики заради дохідності» (yield-for-yield) і арбітраж ставок. Перенесення цієї логіки в українське право – із лімітами обслуговування боргу, обов'язковими бізнес-кейсами інвестпроєктів і прозорими MTFP на 3–5 років – дозволить громадам підвищувати інвестиційну активність без нагромадження ризиків і з чітким зв'язком «гривня → ефект».

Зміцнення місцевих фінансів нерозривне з якістю управління на центральному рівні: середньострокові бюджетні декларації, публічність даних і інтегровані системи ПФМ (public financial management) мають охоплювати й місцевий контур. Офіційні документи Міністерства фінансів України та підтримка міжнародних партнерів фіксують вектор на покращення середньострокового планування, аналітики населення/користувачів послуг для точнішого розрахунку трансфертів, а також підвищення прозорості публічних інвестицій – зокрема через нові програми Світового банку на підтримку «розумного фіскального врядування» та відбудови. Важливо, щоб центральні реформи ПФМ та публічного інвестменеджменту інтегрували місцевий рівень через єдині довідники, ідентифікатори проєктів/активів, а також відкриті дані про виконання капітальних програм і фактичні результати послуг.

Паралельно варто системно узгоджувати українські правила з Європейською хартією місцевого самоврядування, особливо в частині адекватності фінансових ресурсів щодо повноважень, свободи їх використання в установлених межах та консультування з місцевими органами при зміні повноважень/ресурсів. Стаття 9 Хартії прямо закріплює право органів місцевого самоврядування на власні ресурси, пропорційні до делегованих завдань, та на участь у формуванні загальнодержавних фінансових рішень, що їх стосуються; імплементація цих положень має відображатися не лише у деклараціях, а у фіскальних нормах – від стандартів послуг до джерел і правил фінансування.

Важливо також враховувати динаміку воєнного часу та післявоєнні виклики. З одного боку, зростає навантаження на місцеві бюджети через соціальні видатки, критичну інфраструктуру та безпекові заходи; з іншого – формуються нові інструменти підтримки з боку держави та міжнародних фінансових інституцій. Публічні комунікації уряду щодо трансфертів місцевим бюджетам та аналітика незалежних центрів свідчать про намір нарощувати прогнозованість надходжень, збільшувати роль середньострокового планування і водночас об’єктивізувати параметри розподілу. У цьому контексті державна

політика має уникати частих «ручних» змін правил, натомість спиратися на формули і відкриті дані, що знижують невизначеність для громад і міст.

Однією з ключових технологічних умов для ефективної децентралізації є інтероперабельність державних реєстрів і бюджетних систем: бюджетування ↔ казначейство ↔ закупівлі ↔ реєстри активів ↔ картографічні дані ↔ KPI публічних послуг. Естонська модель X-Road показує, що не потрібна «єдина мегасистема»: достатньо шини безпечного обміну, стандартизованих ідентифікаторів, регламентованих API й чіткої політики доступу. На державному рівні це має бути закріплено як обов'язковий стандарт для всіх суб'єктів сектора загального державного управління, включаючи місцевий рівень, – з публічними дашбордами виконання капітальних програм і вимірюваними результатами в термінах часу/надійності/доступності послуг.

Окремого значення набуває політика «трансферти за результат», у якій держава зберігає базові формульні трансферти на забезпечення стандартів послуг, але інвестиційні кошти надає в конкурентному порядку за проектами з високою питомою віддачею та чіткими KPI. Європейські підходи до умовності (ex-ante/ex-post) у політиці згуртованості уникають «проїдання» інвестиційних субвенцій: кошти прив'язуються до готовності проєктів, якості закупівель, співфінансування і досягнутого результату. Для України доречно масштабувати пілоти, в яких виплати (частково або повністю) залежать від факту зниження часу поїздки на коридорі, годин відключень у мікрорайоні чи людино-годин на популярних послугах. Формалізація таких механізмів на рівні урядових порядків та відомчих стандартів розвиватиме «культуру ефекту» та дисциплінуватиме виконання.

Ще один обов'язковий напрям – інтеграція громадської участі у пріоритизацію видатків. Європейська хартія акцентує на необхідності консультативних процедур; сучасні моделі participatory budgeting у поєднанні з MTEF громад легітимізують вибір дрібних капітальних об'єктів і покращують баланс «видимих» і «невидимих» інфраструктурних інвестицій. В українському контексті державна політика має задавати мінімальні стандарти для

громадського бюджету (частка від власних доходів, техекспертиза проєктів, публічний реєстр реалізації) без надмірної регламентації змісту місцевих рішень; таким чином держава підсилює довіру без втручання в автономію громад.

Нарешті, варто зафіксувати «правило якості даних» для міжбюджетних розрахунків: державні методики мають виходити з точних оцінок населення та користувачів послуг (з урахуванням внутрішньої міграції, переміщення студентів, військових та ВПО), – над таким контуром уже працюють спільні програми з міжнародними фінансовими інституціями. Від цього напряму залежить об’єктивність параметрів формули та справедливість розподілу дотацій/субвенцій.

Таблиця 3.11

Державні політики для посилення ролі місцевих бюджетів: логіка імплементації та очікуваний ефект

Напрям державної політики	Суть змін (державний рівень)	Як це працює на місцях	Очікуваний макро-ефект
Стабільність доходної бази	Середньострокове закріплення частки ПДФО; посилення майнового податку через інвентаризацію / оцінку; «коридори» ставок / пільг з оцінкою впливу	Планування 3–5-річних інвестпрограм на базі стабільних доходів; зростання частки власних доходів	Менша волатильність, вища інвестиційна активність громад, зростання якості послуг
Формульне вирівнювання	Прозора формула «потреби + потенціал» з урбанкоефіцієнтами та демпферами; незалежний перегляд і публічний калькулятор	Зниження конфліктності, прогнозованість дотацій; таргетинг підтримки бідніших громад	Менші територіальні диспропорції, підвищення базових стандартів послуг

Продовження таблиці 3.11

Напрям державної політики	Суть змін (державний рівень)	Як це працює на місцях	Очікуваний макро-ефект
Prudential-рамка боргу та MTFP	«Борг тільки на капітальні інвестиції»; бізнес-кейси з KPI; ліміти обслуговування; MTFP 3–5 років	Безпечне масштабування інвестицій; зв'язок позик із результатами	Зростання капітальних видатків без боргових ризиків; краща ефективність
Трансферти «за результат»	Конкурентні капітальні гранти з ex-ante / ex-post умовністю; KPI «гривня → ефект»	Відбір проєктів з найвищою питомою віддачею; дисципліна виконання	Скорочення «вузьких місць» у транспорті / послугах
Інтероперабельність ПФМ-даних	Єдина шина обміну (API, ідентифікатори), публічні дашборди	Менше ручних операцій, контроль дублювань і виконання	Підзвітність, довіра платників податків
Європейські стандарти	Норми Хартії у фіскальних правилах: адекватність ресурсів, свобода використання	Розширення відповідальності громад за результат при збереженні автономії	Узгодженість із acquis ЄС, стійка децентралізація

(Джерело: складено та побудовано автором])

Державна бюджетна політика, що посилює роль місцевих бюджетів, має бути одночасно передбачуваною (стала доходна база), справедливою (формульне вирівнювання з урбанізаційними коефіцієнтами), інвестиційною (prudential-правила запозичень та MTFP) і дано-центричною (інтероперабельність ПФМ-систем, відкриті KPI).

Така конфігурація відповідає статті 9 Європейської хартії місцевого самоврядування, сучасним підходам OECP і поточним програмам підтримки з боку міжнародних фінансових інституцій. У воєнних і повоєнних умовах це не лише «красива рамка»: це практична інфраструктура рішень, яка дозволяє державі й громадам конвертувати обмежені ресурси у швидкі, вимірювані покращення якості життя.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження підтверджує, що місцеві бюджети в Україні виконують не лише класичну фіскальну функцію розподілу та перерозподілу ресурсів, а й стають активним інструментом управління розвитком територій. Теоретичний аналіз показав: у сучасній фінансовій науці місцевий бюджет розглядається як інституційна рамка для реалізації публічної цінності на рівні громади, де фінансові рішення мають бути пов’язані з вимірюваними результатами послуг (час доступу, надійність інфраструктури, освітнє охоплення, людино-години на е-послугах). Такий підхід знімає протиріччя між «кошторисним» і «інвестиційним» мисленням і орієнтує місцеві фінанси на економію суспільного часу та зниження транзакційних витрат.

Інституційно-правовий аналіз підтвердив достатню зрілість базових правил бюджетного процесу на місцевому рівні, однак виявив потребу у подальшому підсиленні предиктивності доходів і прозорості механізмів вирівнювання. Ключовим резервом якості політики є закріплення середньострокової стабільності частки ПДФО для громад, посилення «справжнього» місцевого майнового оподаткування через інвентаризацію та оновлення оцінки бази, а також регулярний відкритий перегляд формульних параметрів міжбюджетних трансфертів з урахуванням урбанізаційних коригувань для великих агломерацій.

Емпіричні результати для м. Києва за 2022–2025 роки демонструють, що фінансова архітектура з профіцитом загального фонду і керованим дефіцитом спеціального фонду, доповнена резервним фондом, дозволила місту одночасно підтримувати операційну безперервність базових послуг і відновлювати інфраструктуру. У 2024 році суттєве посилення спеціального фонду дало інвестиційний імпульс (дороги, мережі, соціальні об’єкти, цифрові сервіси), тоді як у 2025 році зростання питомої ваги загального фонду підвищує касову стійкість «соціальної корзини» без згортання модернізації. Така конфігурація

знижує ризики «витіснення» поточних видатків капітальними і створює умови для керованого прискорення міських сервісів.

Проведені розрахунки та зведені таблиці підтвердили прямий зв’язок між структурою видатків і динамікою показників якості життя, коли кожна гривня капітальних інвестицій «перекладається» у хвилини, години та відсотки, відчутні мешканцями: скорочення середнього часу поїздки на транспортних коридорах, зменшення годин відключень у мережах, зниження наповнюваності класів і часу очікування на первинній ланці охорони здоров’я, а також економія людино-годин завдяки цифровим послугам. У цій логіці особливого значення набуває програмно-цільовий підхід з чіткими натуральними показниками (км, місця, об’єкти, послуги) і результатами (час, надійність, доступність), що підвищує прозорість пріоритизації і полегшує публічну звітність.

Міжнародний порівняльний огляд (OECP, ЄС, Німеччина, Велика Британія, Естонія) засвідчив, що найкращі результати забезпечує поєднання передбачуваної доходної бази (власні податки + закріплені частки загальнодержавних податків), формульного вирівнювання потреб і потенціалу, «обережної» боргової рамки для капітальних інвестицій (prudential rules) і оплати трансфертами за досягнутий результат. Технологічним каталізатором виступає інтероперабельність даних між бюджетуванням, казначейством, закупівлями, реєстрами активів та сервісними KPI – саме вона мінімізує ручну працю, зменшує ризик дублювань і робить видимими реальні ефекти інвестицій.

З огляду на воєнні та післявоєнні обмеження, для столиці критично важливо зберігати баланс між операційною стійкістю та інвестиційною динамікою. Пріоритетні «вузькі місця» з найбільшою питомою віддачею вкладень – транспортні коридори з піковими втратами часу, аварійні ділянки інженерних мереж, мікрорайони з надвисокою наповнюваністю класів і масові адміністративні послуги з високими транзакційними витратами. Переналаштування портфеля капітальних проєктів за критерієм «гривня → хвилини/години/відсотки» дає змогу пришвидшити соціально-економічний ефект без збільшення видаткової «шапки».

Державні напрями удосконалення бюджетної політики логічно випливають з отриманих результатів: стабілізація доходної бази громад, прозоре й передбачуване вирівнювання, запровадження prudential-правил для місцевих запозичень і середньострокових фінпланів, масштабування трансфертів «за результат» та нормативна інституціоналізація інтероперабельності ПФМ-даних. Такі кроки узгоджуються з Європейською хартією місцевого самоврядування та сучасними практиками ОЕСР, а їх імплементація зменшує регіональні диспропорції, підвищує довіру платників податків і пришвидшує економічну віддачу інвестицій.

У практичній площині це означає, що Київ може і має закріпити «ефект-орієнтовану» культуру планування: паспорти програм із KPI результату, публічні дашборди виконання, незалежний аудит ефектів і системне порівняння питомої віддачі між проєктами та районами. З боку держави необхідні «рамкові правила» – але простір управлінських рішень, відповідальність і підзвітність повинні залишатися на місцевому рівні. Саме така конфігурація перетворює місцевий бюджет на портфель інвестицій у якість життя, де кожна гривня має чітко прорахований результат.

Підсумовуючи, дослідження підтвердило: роль місцевого бюджету у забезпеченні соціально-економічного розвитку території визначається не стільки абсолютними обсягами ресурсів, скільки якістю інститутів – правилами доходів, вирівнювання, боргу, даних і підзвітності. Київ вже демонструє здатність працювати у цій логіці: зберігаючи стійкість послуг і водночас прискорюючи модернізацію інфраструктури. Подальший поступ залежить від послідовності у впровадженні «ефект-орієнтованих» інструментів, які роблять бюджетні рішення прозорими, порівнюваними та орієнтованими на відчутний для мешканців результат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 р. *Відомості Верховної Ради України.* 2010. № 50-51. ст. 572

2. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. *Відомості Верховної Ради України.* 2011. № 13-17. ст. 112

3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо здійснення оцінки ефективності бюджетних програм: Наказ Міністерства фінансів України № 608 від 17.05.2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0608201-11

4. Про деякі питання запровадження програмно-цільового методу складання та виконання місцевих бюджетів: Наказ Міністерства фінансів України № 836 від 26.08.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z1103-14

5. Варцаба В. І., Мулеса Е. В., Придко Р. О. Аналіз наповнення місцевих бюджетів України в умовах воєнного стану. *Сучасні тенденції розвитку економіки і культури в Україні та світі*, 2023. Вип. 1(1). С. 14-20.

6. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. К.: НІОС, 2000. 416 с.

7. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: https://openbudget.gov.ua/

8. Економіка регіонів України в умовах війни: ризики та напрямки забезпечення стійкості: науково-аналітичне видання / наук. Ред Сторонянська І.З. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України», 2022. 70 с.

9. Єрьоменко А. Місцеві бюджети у системі фінансового забезпечення територіальних громад. *Економічний вісник університету*, 2023. Вип. 57. С. 132-137.

10. Інструменти економічного розвитку територій. URL: https://ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Local_Economic_Development_Toolkit_ UA.pdf

11. Казюк Я.М., Венцель В.Т. Фінансова спроможність територіальних громад як основний елемент у забезпеченні реалізації повноважень органів

місцевого самоврядування. *Вісник Херсонського національного технічного університету.* 2024. № 1 (88). С. 357-364

12. Канєва Т. В., Карпенко М. Ю. Доходи місцевих бюджетів як інструмент забезпечення соціально-економічного розвитку території. *Проблеми економіки*, 2023. Т. 55. Вип. 1. С. 185-191.

13. Коваль С. Л., Сидор І. П. Роль місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку територіальної громади в умовах війни та у післявоєнний період. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 6. С. 96–102.

14. Крикун Т.І. Місцеві бюджети як інструмент економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. *Ефективна економіка.* 2020. № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/126.pdf

15. Ломачинська І. А., Чуркіна І. Є. Децентралізація місцевих бюджетів в Україні: виклики в період війни. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки».* 2022. № 20. С. 29–31.

16. Мельник А. Підвищення конкурентоспроможності територіальних громад в умовах реалізації нової регіональної політики України. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. № 1. С. 21–36.

17. Підтримання темпу процесу децентралізації в Україні. *Видавництво ОЕСР.* 2018. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/uk/publications/reports/2018/06/maintaining-the-momentum-of-decentralisation-in-ukraine_g1g8e51c/9789264301481-uk.pdf

18. Піхоцька О. М. Ющик Ю. В. Аналіз виконання бюджетів в період воєнного стану. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна.* 2022. Вип. 35. С. 25–32.

19. Подзізей О. О., Коробчук Т. І. Фінансове забезпечення відновлення конкурентоспроможності територіальних громад в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 48.

20. Польова О. Міжбюджетні відносини як інструмент механізму розвитку територіальних громад. *Економіка та суспільство.* 2022. № 39. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1373

21. Про бюджет міста Києва на 2022 рік: Рішення Київради № 5826/5687 від 08.12.2022. *Офіційний портал Києва.* URL: https://kyivcity.gov.ua/publichna_informatsiia_Tag_166122/rishennya_pro_byudzhet_mista_kiyeva_na_2022_rik_975590/

22. Про бюджет міста Києва на 2023 рік: Рішення Київради № 5828/5869 від 08.12.2022. *Офіційний портал Києва.* URL: https://kyivcity.gov.ua/publichna_informatsiia_Tag_166122/rishennya_pro_byudzhet_mista_kiyeva_na_2023_rik/

23. Про бюджет міста Києва на 2024 рік: Рішення Київради № 7531/7572 від 14.12.2023. *Офіційний портал Києва.* URL: https://kyivcity.gov.ua/publichna_informatsiia_Tag_166122/rishennya_pro_byudzhet_mista_kiyeva_na_2024_rik/

24. Про бюджет міста Києва на 2025 рік: Рішення Київради № 426/10234 від 05.12.2024. *Офіційний портал Києва.* URL: https://kyivcity.gov.ua/publichna_informatsiia_Tag_166122/rishennya_kivradi_pro_byudzhet_mista_kiyeva_na_2025_rik_vid_05122024__42610234/

25. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів. *Міністерство фінансів України.* 2016. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Практичний%20посібник%20ПЦМ.pdf

26. ПЦМ на місцевому рівні. *Міністерство фінансів України.* URL: https://mof.gov.ua/uk/mbo-at-the-local-level

27. Савчук С.В., Дем'янюк А.В., Лободіна З.М. Програмно-цільовий метод бюджетування: навчальний посібник для студ. другого (магістерського) рівня вищої освіти. Тернопіль, 2017. 180 с.

28. Стаття 99. Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності бюджетів місцевого самоврядування, крім бюджетів міст Києва та Севастополя і районів у містах. *Factor*. URL: https://i.factor.ua/ukr/law-52/section-286/article-36597/?srsltid=AfmBOoolitNgOiZLpiG9DSgPFR1Rj0-C8yInz6DgCAFNiuK9UIn8bvYR

29. Тарасенко Д.Л., Тарасенко О.Ю., Кочержина О.В. Доходи та видатки місцевих бюджетів: сучасні виклики. *Економіка та суспільство.* 2024. № 68. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/5052/4997

30. Ткачик Ф.П. Імплементація фіскального федералізму в систему міжбюджетних відносин в Україні. *Економіка та суспільство.* 2023. № 55. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2877

31. Цимбалюк І. О., Павліха Н. В., Корнелюк О. А. Місцеві бюджети як основа фінансової самостійності та конкурентоспроможності територій. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 55.

32. Цимбалюк І., Павліха Н., Корнелюк О. Місцеві бюджети як основа фінансової самостійності та конкурентоспроможності територій. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2937

33. Черевань І. В., Бородін Б. М. Перспективні зрушення регіонального розвитку в умовах воєнних викликів. *Наукові перспективи*, 2023. № 1(31). С. 190-199.

34. Шматковська Т. О., Подзізей О. О. Концептуальні засади підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад. Еко*номічний форум*. 2020. № 4. С. 77–85.

35. Юхименко П. І., Федосов В. М., Лазебник Л. Л. та ін. Теорія фінансів: Підручник / За ред. проф. В. М. Федосова, С. І. Юрія. К.: Центр учбової літератури, 2010. 576 с

36. An Essay on Fiscal Federalism. URL: https://fiscalfederalism.eu/wp-content/uploads/2020/05/ALLGEMEIN-Lit-1999-Oates-An-Essay-on-Fiscal-Federalism.pdf

37. Bagatska K., Blakyta H., Melnychuk O., Pashkuda T., Mishchenko A. (2023). The impact of budget financing on the municipal-owned enterprises performance: case of Kyiv city. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 3 (50), 116-126

38. European Charter of Local Self-Government. *Council of Europe*. URL: https://rm.coe.int/european-charter-of-local-self-government-eng/1680a87cc3

39. Fiscal equalisation and regional development policies: Is there a case for enhanced synergies? *OECD*. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/11/fiscal-equalisation-and-regional-development-policies_960b4564/0d28a879-en.pdf

40. Goncalves S. (2013). The Effects of Participatory Budgeting on Municipal Expenditures and Infant Mortality in Brazil. *World Development*. URL: https://base.socioeco.org/docs/effects_of_participatory_budgeting.pdf

41. International Bank For Reconstruction And Development Project Appraisal Document On A Proposed Trust Fund (Tf) Grant In The Amount Of Us$ 10 Million To Ukraine For A Strengthening Government Capacity For Fiscal Reform Implementation Project (P506476). *The World Bank.*2024. URL: https://documents1.worldbank.org/curated/en/099110424204526893/pdf/P506476-4f20fa07-7a3f-4047-9b73-c09c201a8292.pdf

42. Investment for jobs and growth. Promoting development and good governance in EU regions and cities. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/reports/cohesion6/6cr_en.pdf

43. Issues in Fiscal Need Equalization in Germany. URL: https://www.english.sm.dk/media/14345/nils-otter.pdf

44. Martynenko V.V. (2020). Assessment of the impact of the structure of budget expenditures on economic growth in Ukraine. *Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування,* 4, 104-114

45. McNutt P. Public Goods and Club Goods. URL: https://reference.findlaw.com/lawandeconomics/0750-public-goods-and-club-goods.pdf

46. Municipal finances and municipal financial equalisation in Germany Benefits for development cooperation. URL: https://www.reformgestaltung.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/GIZ_Standard_A4_hoch_EN_kommunFinanzausgl_web.pdf

47. Musgrave R. (1989). Public finance in theory and practice. URL: https://desmarais-tremblay.com/Resources/Musgrave%20Richard%20A.%20and%20Musgrave%20Peggy%20B.%201989%20%281973%29%20Public%20Finance%20in%20Theory%20and%20Practice_5th%20ed.pdf

48. Niskanen W. Bureaucracy & Representative Government. URL: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781351530415_A30937941/preview-9781351530415_A30937941.pdf

49. OECD Fiscal Decentralisation Database. URL: https://www.oecd.org/en/data/datasets/oecd-fiscal-decentralisation-database.html

50. OECD Regional Outlook 2023. *OECD.* URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/10/oecd-regional-outlook-2023_3a6174ba/92cd40a0-en.pdf

51. Subnational finance and investment. *OECD.* URL: https://www.oecd.org/en/topics/policy-issues/subnational-finance-and-investment.html

52. The prudential code for Capital Finance in Local Authorities 2021 Edition. *The Chartered Institute of Public Finance & Accountancy.* URL: https://www.cipfa.org/-/media/files/policy-and-guidance/consultations/2021/prudential-code-for-capital-finance-in-local-authorities/cipfa_prudential_code_2021-draft-for-consultation.pdf

53. Vdovichen A. et al. (2024). Fiscal decentralization and local finance in Ukraine and EU member-states. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 3 (56). 86-96

54. X-Road: The Backbone of Estonia’s Interoperable Digital State. URL: https://e-estonia.com/solutions/interoperability-services/x-road/